

AFSCHEIDSNUMMER ARIANE VAN SANTEN

Met onder meer:

Interview Ariane van Santen: *“Zulke regels vind ik ongehoord leuk, jullie niet?”* ♦ Joke over Ariane/Ariane over Joke ♦ Interview Arnon Grunberg: *“Ik ben niet publiek, mijn boeken zijn publiek”* ♦ Vertaalonderzoek Ton Anbeek: *Traduttori traditori* ♦ Ventiel: *Tochtige tijden* ♦ Essay: *Eerst groen dan bruin dan blauw* ♦ Columns *Begrijpelijke taal*

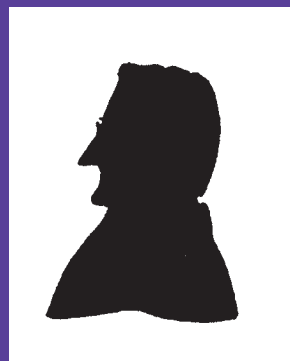
JAARGANG 6 (2009) NUMMER 1

MEETJAAL

TIJDSCHRIFT

VOOR LEIDSE

NEERLANDICI

Colofon

Jaargang 6 Nummer 1 april 2009

Metaal

Tijdschrift voor Leidse neerlandici
ISSN 1573-6210

Metaal verschijnt twee keer per jaar. Het blad wordt verspreid onder studenten en docenten van de Leidse opleiding Nederlandse taal en cultuur en onder de leden van Siegenbeek, Alumnivereniging Leidse Neerlandici. Voor andere belangstellenden is een jaarabonnement (EUR 12,50) beschikbaar.

Postadres

Opleiding Nederlandse taal en cultuur
Postbus 9515
2300 RA Leiden

E-mail en website

metaal@siegenbeek.nl
www.siegenbeek.nl

Redactie

Emma Anbeek, Coen van Beelen,
Jelmer Birkhoff, Nels Fahner, Caryn 't Hart, Rick Honings, Dennis Klaver, Ludo Jongen, Nina Verhaaren en Suzanne de Werd

Opmaak

401 Publicaties, Alex van Egmond

Druk en oplage

Labor Vincit, Leiden
350 exemplaren

Beeldmateriaal

Tekeningen:

Ardi Warnar

Foto's:

Foto Muurgedicht p. 24: Craig Booth

Ariane en Joke 'nu': Emma Anbeek

Ariane 'vroeger': afkomstig uit het archief van Literis en uit het fotoalbum van Eep Francken.

De foto op het omslag is afkomstig uit het archief van de studentenadministratie van de opleiding Nederlands en dateert uit 1963.

Het kleine fotootje dat door dit hele nummer heen is afgedrukt is de pasfoto die Ariane in 1965 inleverde voor het foto-album van letterendispuut Literis.

INHOUD

REDACTIONEEL

De zaak.....3

INTERVIEW

Ariane van Santen.....4

Nina Verhaaren en Nels Fahner

JOKE & ARIANE

Joke over Ariane/Ariane over Joke.....8

Ariane van Santen & Joke Nijenhuis

GASTSCHRIJVER

Interview met oud-gastschrijver

Arnon Grunberg.....12

Coen van Beelen & Jelmer Birkhoff

VERTAALONDERZOEK

Traduttori traditori.....18

Ton Anbeek

VENTIEL

Tochtige tijden.....19

Max van Duijn

ESSAY

Kleurmetaforiek bij Georg Trakl en

Hendrik Marsman.....22

Nels Fahner

LESKWESTIES

"Mevrouw, moeten we dit echt leren?"..28

Caryn 't Hart

RECENSIE

Over plat Amersfoorts dat nog lelijk

is ook.....37

Jelmer Birkhoff

UIT HET VELD

Een Leids neerlandicus in Berlijn.....39

Eef Overgaauw

COLUMNS

Begrijpelijke taal

Bert Besterveld (18), Emma Anbeek (23) en Ida Huussen (38)

LIBER AMICORUM

Ariane van Santen

Agnes van Rees (7), Jan Noordegraaf (7), Corrie de Haan (10), Ronald Spoor (11), Peter Schmitz (11), Kim van Brakel (13), Ton van der Wouden (14), Johanneke Caspers (15), Ton Anbeek (16), Nizanne Kruithof (18), Albert van Es (19), NNP (20), Cor van Bree (21), Toine Braet (24), Josien Lalleman (25), Ton van Haften (26), Nivja de Jong (27), Ronny Boogaart (28), Henk Versnel (29), Afra Wamsteker-Meijer (30), Saskia Aukema (30), Jaap de Jong (31), Marijke Mooij-aart (31), Camiel Hamans (32), Eep Francken (32), Jaap Goedegebuure (33), Anton Korteweg (33), Joke Koornstra (34), Marijke van der Wal (34), Wim van Anrooij (35), Myra Arends (35), Hans Bennis (36), Matthias Hüning (36), Ewa Fiuk (37), Floris Cohen (39), Tanja Simons (40), Peter van Zonneveld (40), Reina Boerrigter (41), Rob Tempelaars (42) en Henrike Jansen (42)

De zaak

Wat heb je aan een taal waar je niks wijzer van wordt? Bij Nederlands zouden ze je moeten leren hoe je de juiste woorden vindt om alles uit te leggen wat ertoe doet. Voor alles bestaat een adequaat woord. Dat heb ik mijn halve leven tenminste tot vervelens toe gehoord.

Renate Dorrestein: *Echt sexy* (2007)

Sommige dingen kun je zien aankomen. Dan kun je je erop voorbereiden, kun je plannen gaan maken. Dat Ariane van Santen in mei de pensioens-gerechtigde leeftijd zou bereiken, was bekend. De afgelopen jaren was ze immers al minder gaan werken. Desondanks was ze nog vrijwel elke dag op de 'zaak' te vinden en kon je haar luidkeels commentaar horen leveren op de misstanden in de facultaire wereld. De redactie van *Metaal* was van dit naderende afscheid op de hoogte en ondernam ruim op tijd actie.

Maar het bericht dat onze studievoordinator, Joke Nijenhuis, ons ook zou verlaten, kwam als de bekende donderslag bij heldere hemel. Al op dinsdag 16 december 2008 werd zij in het Arsenaal uitgewuifd, onder overweldigende belangstelling. *Metaal* was te laat en kon er toen geen aandacht besteden. Dat maken we nu goed met twee elkaar spiegelende artikelen van de beide vertrekkenden: Ariane vertelt over Joke en *vice versa*.

Een afscheidsspecial heeft een tot op zekere hoogte voorspelbare inhoud: uiteraard een groot afscheidsinterview waarin de pensionaris geportretteerd wordt, haar lievelingskleur (het paars van de eerste druk van Dèr Mouws *Brahman*) op de kaft en favoriete gedicht op de achterpagina. Maar we hopen en verwachten dat we haar toch

een beetje kunnen verrassen: Bijvoorbeeld met de diverse kleine lofredes, anekdotes en herinneringen die collega's, vrienden, studenten en alumni voor en over haar hebben geschreven. Maar liefst 40 bijdragen die stuk voor stuk blijf geven van een enorme waardering voor de persoon die erin centraal staat. Dit nummer is dan ook uitgegroeid tot een dubbelnummer, een bewaarnummer, een heus *liber amicorum* en bovenal een grote hulde aan een bijzondere docente.

Tussen de Arianestukken vindt u ook nog onze gebruikelijke artikelen en rubrieken: een groot interview met voormalig gastschrijver Arnon Grunberg, een artikel van Ton Anbeek over de vertaalproblemen van Grunberg in het Italiaans, een 'Uit het veld' uit Berlijn, een essay over Trakl en Marsman, een indringende 'Ventiel' over het verschil tussen Literatuurwetenschap en een talenstudie, een recensie en als slagroom op de taart ook nog eens de drie beste columns die dit jaar geschreven werden tijdens de tweedejaarswerkgroep Stilistiek. Het thema daarvan was 'begrijpelijke taal', een thema dat hoogstwaarschijnlijk ook bij Ariane van Santen in de smaak zal vallen.

Wij wensen u allen, maar in het bijzonder Ariane, veel leesplezier met deze editie van *Metaal*.

WOORDEN WISSELEN

Afscheidssymposium voor Ariane van Santen

Op donderdag 3 september 2009 zal het symposium *Woorden wisselen* plaatsvinden ter gelegenheid van het afscheid van Ariane van Santen. De lezingen gaan over morfologie, het terrein waarop Ariane in haar onderwijs en onderzoek vooral actief is geweest. Sprekers zijn Johan De Caluwe (Gent), Matthias Hüning (Berlijn) en Folgert Karsdorp (Leiden). Ariane heeft het laatste woord met haar lezing en afscheidscollage.

Plaats: het LAK-Theater in het Lipsiusgebouw, Cleveringaplaats 1, Leiden.

Aanvang: 13.00 u. (13.00 zaal open; 13.15 u. begin). Om 16.30 u. zal er een receptie worden gehouden in het Arsenaal, Arsenaalstraat 1, 2311 CT Leiden.

Alumni, collega's – ook niet-morfologen – , studenten en andere belangstellenden worden van harte uitgenodigd voor symposium en receptie.

Opgave voor het symposium is mogelijk door een mailtje te sturen naar:

woordenwisselen@hum.leidenuniv.nl. Na opgave volgt een bevestiging van deelname en nadere informatie. Om logistieke redenen horen we op hetzelfde e-mailadres ook graag wie alleen naar de receptie komt.

Ronny Boogaart Josien Lalleman
Marijke Mooijaart Marijke van der Wal

“Zulke regels vind ik ongehoord leuk, jullie niet?”

Interview met Ariane van Santen

Ze is een bekend gezicht, Ariane van Santen. Heldere colleges geeft ze. Ze weet alles over woorden. Een beschaafde stem, met een soms ironische klank: “In mijn tijd, -dat is dus de oertijd-”. Je zou haar, oneerbiedig, de *godmother* van de Leidse opleiding Nederlands kunnen noemen. Iemand die niet alleen veel studenten onder haar hoede heeft, maar ook een hele rij docenten nog heeft onderwezen. “Iets uitleggen zodat iedereen het snapt, kan heel bevredigend zijn.” Nu stopt ze, helaas. Misschien niet helemaal, maar toch. Tijd voor een interview.

Je wist helemaal niet wat taalkunde was

Ariane van Santen (64) werd geboren in het voorjaar van 1944, te Voorburg. Ze groeide op in Den Haag. Haar middelbare schooltijd liep parallel aan die van Eep Francken, haar latere collega aan de Universiteit Leiden. Op het Voorburgse Huygens Lyceum kenden ze elkaar nog niet. Hoewel: “Hij kende mij wel, maar ik hem niet. Ik zat een paar jaar boven hem en je weet hoe dat gaat: op de middelbare school kijk je wel naar boven maar niet naar beneden.”

Een leraar Nederlands stimuleerde haar belangstelling voor literatuur: proza en poëzie. Zo kwam ze bijvoorbeeld in aanraking met de dichter J. A. de Mouw. “Het ging zoals het nu ook nog vaak gaat: je vindt letterkunde leuk, je houdt van lezen. Ik weet nog wel, ik wilde eigenlijk scheikunde studeren en pas in de laatste klas dacht ik: ik houd zoveel van lezen dat ik me liever op Nederlands stort.”

Pas tijdens de studie Nederlands kwam de taalkunde in beeld. “Toen wij eerstejaars waren moesten wij kennismaken met de hoogleraren. Dat waren er twee: een voor taalkunde, C.F.P. Stutterheim, en een voor letterkunde, Pieter Minderaa. Stutterheim vroeg toen: “En, waarvoor komt u hier, voor de taalkunde of voor de letterkunde?” Ik zei

verontwaardigd: ‘Voor de letterkunde natuurlijk!’ want iedereen kwam toen voor de letterkunde. Je wist helemaal niet wat taalkunde was.”

Toen ze zich in de taalkunde ging verdiepen, veranderde ze van gedachten. “Bij diezelfde Stutterheim werd ik assistente. Dan ben je eigenlijk verkocht. Dan vind je het in de eerste plaats leuk en ten tweede denk je: ik kan hem moeilijk teleurstellen en toch voor de letterkunde kiezen.”

Later is het wat sjeuïger geworden

Als studentvertegenwoordiger maakte Ariane zich sterk voor een eigen blad van de opleiding Nederlands. “We hadden dat nog niet, toen ik ging studeren. Dat hebben Ronald Spoor en ik in 1966 samen met andere studenten opgericht. Eerst heette het heel saai *Mededelingenblad voor neerlandici*. Later is het wat *sjeuïger* geworden en toen hebben we het *Meta* genoemd.”

De naam *Meta* leeft nog voort in het huidige blad *Metaal*. Lijkt het blad op zijn voorgangers? “Het *Mededelingenblad voor neerlandici* werd samen met de staf gemaakt. Als het klaar was, gingen we naar een hoogleraar en die moest het dan aan zijn goedkeuring onderwerpen. Dat zou nu niet denkbaar zijn.” *Metaal* is ook mooier, aldus Van Santen: “Er stonden veel dingen in het *Mededelingenblad voor*

neerlandici die je nu op het web zet. *Metaal* is veel meer een tijdschrift.”

Het *Mededelingenblad voor neerlandici* werd in nauw overleg met de docenten gemaakt. “De hoogleraar Oudere Letterkunde, C.A. Zaalberg, was best makkelijk hoor. Maar het kon bijvoorbeeld voorkomen dat de staf werd uitgebreid. Dan had je vernomen dat iemand zou komen en je wilde daar iets over schrijven. Als dat dan nog niet officieel was, dan luidde het: ‘Nee, dat is niet goed.’ We hadden in die tijd nog helemaal geen instituut, dus

ik ging keurig de kopij bij hem thuisbrengen. Hij las die door en zei: 'Ja hoor, dat is goed.'

Daar stond nog geen enkel boek

Dat eigen instituut kwam er, mede dankzij de inzet van de studentenvertegenwoordigers. "We mochten een pilotproject starten voor de hele faculteit. Het initiatief kwam van de studenten, aan de hoogleraren werd het min of meer opgedrongen." De locatie voor de opleiding Nederlands werd een oude dekenfabriek aan het Levendaal. Beneden huisden rommelwinkels, boven was het Lak-theater gevestigd. "We waren natuurlijk trots dat we een eigen instituut hadden. Bert van Selm werd bibliothecaris. Hij had een hele grote ruimte tot zijn beschikking, maar daar stond nog geen enkel boek."

Veel budget was er niet. "Hans Gomperts, de hoogleraar Moderne Letterkunde, had contacten in het uitgefreesen. Dus die zorgde na verloop van tijd dat van elk boek een gratis exemplaar naar de vakgroepbibliotheek werd gestuurd." Gezellig was het wel, in die tijd aan het Levendaal. "We hadden een koffiekamer alleen voor studenten en docenten van Nederlands. En een koffiemevrouw. Die kwam 's ochtends vragen wat we wilden eten en dan ging ze broodjes maken."

Hé Cor, ze vragen dit en dat

De overgang van student naar docent is snel gegaan, vindt Ariane. In 1970 kwam er een plaats vrij in de staf. Ariane was net afgestudeerd, had als assistent al wat gedoceerd, solliciteerde en werd aangenomen. "Ik had helemaal niet verwacht dat het zo zou lopen. In mijn tijd, dat is dus de oertijd, dacht je daar überhaupt niet zo over na, over een carrière, een loopbaan. Je ging studeren wat je leuk vond, je maakte je geen zorgen om een baan, want je wist: ik kan altijd leraar worden."

Die vrijblijvendheid tijdens de studietijd heeft ze in de loop van de jaren zien veranderen. "Ik heb de indruk dat studenten in hun derde jaar heel erg bezig zijn met de vraag wat ze willen worden, en of het verstandig is om een bepaalde richting te

kiezen of niet. Dat speelde in mijn tijd helemaal niet zo."

Er was ook meer tijd om te studeren. "Vier jaar kandidaats en drie jaar doctoraal. En als je dat deed in zeven jaar was dat keurig. Nu moet je al in heel korte tijd belangrijke beslissingen nemen. Je moet ook echt proberen af te studeren binnen de nominale studieduur. Bij ons kon je er ook wel negen of tien jaar over doen, niemand die dat erg vond, integendeel. Ik heb er zeven jaar over gedaan, maar dat kwam ook doordat ik dacht: dan kan ik dat baantje krijgen, even opschieten."

Het eerste vak dat ze (al tijdens haar assistentschap) gaf, was historische grammatica. "Daar wist ik niet zo heel veel vanaf. Maar we hadden toen ook al Cor van Bree, en in het gebouw waar nu land- en volkenkunde zit gaven we les in twee collegezalen naast elkaar. Studenten vroegen dan wel eens dingen aan mij waarvan ik dacht: 'Help!' Dan zei ik altijd: 'Na de pauze kom ik daar even op terug.' In de pauze vroeg ik dan 'Hé Cor, ze vragen dit en dat,' dan zei hij: 'Ja, dat zit zus en zo.' Vervolgens liep ik terug en kon ik het ook vertellen. Dat was mijn begin."

Voortdurend belagen zonder dat je het gevoel hebt dat je lastig bent

Als student leerde Ariane bij Algemene taalwetenschap de generatieve taalkunde kennen. Ze begon er als eerste bij Nederlands in Leiden in te doceren. "Toen was dat vernieuwend, er werd hier niets aan gedaan. In Utrecht en Amsterdam al wel, en het stond ook op het verlanglijstje van de studenten in

Leiden. Er moest generatieve taalkunde komen. Toen de staf werd uitgebreid kregen we mensen als Teun Hoekstra, die kende niet alleen de stof goed, maar was ook een groot aanhanger van de generatieve taalkunde. Ik ben toen meer aan morfologie gaan doen." In 1992 verscheen Ariane's proefschrift onder de titel *Productiviteit in taal en taalgebruik: een studie op het gebied van de Nederlandse woordvorming*. "Morfologie is nog altijd de kern voor mij. Ik vind het zelf altijd heel interessant hoe woorden worden gevormd en ook hoe ze van betekenis kunnen veranderen, wat

"Morfologie is nog altijd de kern voor mij"

Als paranimf van Eep Francken, met prof. Zaalberg, 22 nov 1990

nu de systematiek is, hoe die doorbroken kan worden. De laatste jaren kijk ik ook graag naar de ontwikkeling van de Nederlandse woordvorming door de eeuwen heen.”

Maar er is meer dan morfologie: “Wat ik hier in Leiden aardig heb gevonden, is dat je kunt wisselen van onderwerp. Ik heb me ook met taalnormen beziggehouden en de laatste tien jaar ook wel met verwerving van een tweede taal ten opzichte van eerste-taalverwerving.”

Ariane werkt graag samen met anderen. Samen collegeseries geven, onderzoek doen, publiceren. “Je leert veel van het samen schrijven. Bovendien, anders moet je iemand speciaal vragen zich in jouw onderwerp te verdiepen. Als je samen iets schrijft, kun je een collega voortdurend belagen zonder dat je het gevoel hebt dat je lastig bent.”

Verdraaid, zo was het bij mij thuis ook

Ze mag dan in de studietijd voor de taalkunde hebben gekozen, de letterkunde heeft ook nog steeds haar belangstelling. “Net als velen van mijn generatie vind ik Gerard Reve goed. Stilistisch. Ik vind dat hij zó goed schrijft. Afgelopen zondag was ik nog bij een vriend die dominee is – hij ging met emeritaat – en die haalde Reve aan: ‘Dat koninkrijk van U, wordt dat nog wat?’ Zulke regels vind ik ongehoord leuk. Jullie niet? Die vind ik prachtig.”

Maar misschien blijft die waardering voor Reve wel beperkt tot de *babyboomers*, aarzelt ze. “Mijn

generatie heeft de neiging om tussen Kerst en Oud en Nieuw weer eens *De avonden* te lezen, want dat boek speelt zoals je weet in die periode. Maar ik heb studenten gehad die het een vreselijk vervelend en saai boek vonden. Vinden jullie dat ook? Wij dachten: ‘Verdraaid, zo was het bij mij thuis ook.’ Dat was natuurlijk niet zo, maar je dacht van wel. Van het Reve schrijft bovendien goede brieven, zoals de bundel *Brieven aan mijn lijfarts* (1991). ‘Lijfarts’, dat vind ik een mooi woord.”

Ariane vervolgt: “Ik moet je eerlijk zeggen dat ik Reve’s latere werk minder vind, maar daar sta ik niet alleen in. Jeroen Brouwers schrijft ook goed. Niet alles van hem spreekt me aan, maar die twee brievenboeken bijvoorbeeld wel: *Kroniek van een karakter* (1986-1987).”

Ik dacht ‘Dat gaan we niet doen’

Ariane was jarenlang actief binnen het bestuur van de universiteit. Collega’s bewonderen haar dossierkennis en scherpte in het debat. “Als onderwerp heb ik altijd de financiën gehad. Het leek me goed dat je niet alleen ambtenaren hebt die zich daarmee bezighouden, maar ook mensen uit het onderwijs zelf. Het gaat natuurlijk om een eerlijke verdeling van de middelen.”

Zou ze advocaat zijn geworden, als het allemaal anders was gelopen? “Achteraf gezien was het misschien wel wat voor me geweest, de advocatuur. Vroeger werd wel tegen de rechtenstudie opgekeken, juist in een milieu waar niet werd gestudeerd.

V.l.n.r. Peter en Helbertijn Schmitz, de rug van Gomperts, Herman Verhaar, Ariane van Santen en Agnes van Rees. In Eibergen (begin jaren '70)

Mijn vader zei altijd dat ik rechten moest gaan studeren. Maar ik dacht: 'Dat gaan we niet doen.' Niet uit vaderprotest of zoiets. De rechtenstudie leek me gewoon niet zo spannend. Achteraf heb ik er zeker geen spijt van hoe het is gelopen. Het onderwijs, iets uitleggen zodat iedereen het snapt, kan heel bevredigend zijn."

Die extra tijd voor mezelf bevat me uitstekend

Na veertig jaar is het moment gekomen om een punt te zetten achter al die woorden en woorden over woorden. Maar zo abrupt is de scheiding niet. Ariane werkte al een paar jaar in deeltijd, zodat ze zich ook aan andere zaken kon wijden. "Momenteel ben ik betrokken bij de opzet van een onderzoeksproject over Historische morfologie, samen met onder anderen Geert Booij, Matthias Hüning en Nicolien van der Sijs."

Daarnaast geeft ze een HOVO-cursus. Dat staat voor Hoger Onderwijs Voor Ouderen. "Het gaat om een collegeserie. Vorig jaar heb ik dat voor het eerst gedaan, samen met Cor van Bree, over taalverandering. Dit voorjaar doen we dat voor de tweede keer, over allerlei aspecten van de woordenschat. Cor doet dat al tien jaar, ik dus veel korter. Het is heel leuk om te doen, men is heel geïnteresseerd in allerlei taalkwesties."

Ariane zit ook nog in de redactie van *Internationale Neerlandistiek*, het tijdschrift van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek. Genoeg te doen dus. Maar eventueel wil ze best nog bijspringen in het onderwijs aan de Leidse Universiteit: "Als de situatie daarom vraagt wil ik nog wel een enkel college geven, zoals Cor van Bree nu doet. Maar ik wil me niet opdringen. Die extra tijd voor mezelf bevat me uitstekend."

Nina Verhaaren en Nels Fahner

Voor Ariane

Zomaar een herinnering die niets van doen heeft met haar scherpste en zoals dat met herinneringen gaat misschien wel meer zegt over mij dan haar:

De indruk die het op mij maakte toen ze - was 't bij een borrel van Och Mocht 't Rijzen?— zich zomaar als een meisje vleide bij Mani op schoot.

Zo'n keurige studente en zo studieus dat flikte ze 'm toch maar mooi!

Agnes van Rees

Ariane ondergronds?

In haar recente *Buitenkrachten, binnenkrachten*, een boek over de Utrechtse taalkunde in de jaren 1979-1989, bouwt Mieke Trommelen een vergelijkingsmoment in en laat daarbij de keuze vallen op de Universiteit van Leiden. Het hoofdstuk 'Een Vergelijking met Leiden' is deels gebaseerd op vraaggesprekken met wijlen Jan W. de Vries en Ariane van Santen. Uiteraard komt daar ook het befaamde college ter sprake waarin Ariane begin jaren zeventig ons in het anti-generatieve Leiden de beginselen van de transformationeel-generatieve grammatica uitlegde. Trommelen citeert een oud-student die ook 'dabei geweest' is:

'Op een gegeven moment, je houdt het niet voor mogelijk maar zo is het gegaan: het eerste college bij Neerlandistiek op het gebied van de generatieve taalkunde werd georganiseerd door Ariane van Santen, die is als student-assistente dat op eigen houtje gaan doen; dat had een sectarisch karakter, dat moest op de vrijdagmiddag van 4 uur tot half 6 want Stutterheim mocht niet weten dat dat gebeurde. Er was een massale belangstelling voor: we zaten met 40 man in een piepklein zaaltje te puffen. [...] Dat zal in 1971 geweest zijn, wat dat betreft waren we er niet heel erg vroeg bij.'

De zaaltjes van het zogeheten 'Instituut Nederlands' aan het Levendaal, boven de supermarkt, konden inderdaad aan de krappe en benauwde kant zijn. Maar wist de toenmalige hoogleraar Nederlandse taalkunde, C.F.P. Stutterheim, er echt niets van? In het veelgelezen *MB, Mededelingenblad voor neerlandici*, 'uitgave van de studieraad nederlands te leiden', stond in januari 1971 een keurige aankondiging die kort genoeg is om helemaal over te tikken:

KOLLEGE INLEIDING TRANSFORMATIONEEL GENERATIEVE GRAMMATICAE

Met ingang van dinsdag 8 februari 1971 geeft Ariane van Santen een college inleiding tot de transformationeel generatieve grammatica, van 14.00 uur tot uiterlijk 16.00 uur, waarschijnlijk op het instituut op het Levendaal. Wie zich nog niet heeft opgegeven en toch wil meedoen, stuurt een berichtje (Apothekersdijk 26 B). Dit met het oog op een tijdens de semestervakantie toe te sturen literatuuroverzicht.

Overigens viel 8 februari in 1971 op een maandag, maar dit terzijde. Mijn *Academische agenda 1970-1971* laat zien dat ik dit college trouw gevolgd heb; de laatste aantekening 'TGG 2-4' dateert van dinsdag 25 mei 1971.

Conclusie: Ariane behoorde tot de lokale taalkundige voorhoede, maar in het Leiden van die tijd hoefde ze daarvoor niet ondergronds te gaan.

Jan Noordegraaf

Hoe een verre collega docente, en vervolgens vriendin werd...

Joke over Ariane

Nadat ik in 1976 begonnen was als secretaresse van bestuur en dekaan van de Faculteit Letteren, zag ik Ariane regelmatig binnenvallen op Rapenburg 73, bij een lid van het faculteitsbestuur of bij één van de ambtenaren daar. Al snel werd mij duidelijk dat we hier te maken hadden met iemand die ertoe deed, naar wie geluisterd werd en van wier kennis men ook op facultair niveau graag gebruik maakte. Dat is trouwens altijd zo gebleven. Omgekeerd maakte Ariane ongetwijfeld van die positie handig en slim gebruik door op te komen voor de belangen van – toen nog – de vakgroep Nederlands, waar ze zo met hart en ziel gestudeerd had en waarbij ze ook meteen na haar studie als medewerker was aangenomen.

Vanaf het eerste moment had ik ontzag voor Ariane en dat nam alleen maar toe, toen ik als secretaresse/notulist de vergaderingen van de faculteitsraad ging bijwonen, waarin zij zitting had. Er ging geen vergadering voorbij zonder dat zij daarin helder analyserend en precies, soms scherp, formulerend, haar vragen en opmerkingen afvuurde op het faculteitsbestuur. Als lid van de belangrijkste commissie van de raad, de commissie Begroting en Planning, wist ze af en toe beter hoe de vork in de steel zat dan die bestuursleden zelf. Ik zie haar nog voor me, met een licht gekromde, opgeheven vinger in de lucht zwaaiend, daarmee haar zorgvuldig opgebouwde betoog onderstappend. Ook de door mij gemaakte notulen mochten menigmaal op een kritische opmerking rekenen. Hoewel ik vooral in het begin daarvoor beducht was, moest ik al snel erkennen dat die opmerkingen tot verbeteringen leidden.

Drie keer is scheepsrecht

Ariane over Joke

‘Hoi Ariane, Hoe gaat ‘t met jou? .... Zeg, kunnen we binnenkort een keer lunchen?’ Zo begon meer dan tien jaar geleden Jokes derde periode bij de opleiding Nederlands nadat ze eerder had gewerkt binnen het project van Frits van Oostrom, Nederlandse Cultuur en Literatuur in de Middeleeuwen (NCLM).

Ze had eerst bij ons gestudeerd, eind jaren zeventig, na een MO-A-opleiding, maar ik weet niet of ik haar toen ‘in de klas’ heb gehad – ze had vast een vrijstelling voor zinsontleding. Onze liefdes liepen ook niet parallel, we gunden elkaar de renaissance en de morfologie, maar gingen niet vreemd. Joke werkte toen naast haar studie, bij de Universiteitsraad, maar daarvoor had ik haar al leren kennen, toen ze secretaresse was op het faculteitsbureau. Toen ze later terugkeerde bij Frits, waren we al bevriend, met echtgenoten en al. Ze nam nog een keer afscheid van Nederlands, maar toch vooral om enige tijd later sterker terug te keren, namelijk als studietoelichting, een baan die haar op het lijf geschreven was, vond ik direct toen ze me tijdens die lunch vertelde dat ze wou solliciteren.

Wel typisch Joke, denk ik achteraf, zo’n telefoontje. Ze wist dat ik me bij Nederlands met van alles bemoeide, en achtte het behalve gezellig vast ook opportuun om eens even af te stemmen. Vriendjespolitiek was het helemaal niet, want het was voor alle betrokkenen evident dat zij de aangewezen kandidaat was, en dat we onze handjes mochten dichtknijpen met zo’n invulling van een nieuwe functie, waar echt niet iedereen bij Nederlands op zat te wachten. Tot op dat moment hadden allerlei medewerkers met meer maar vaak ook minder enthousiasme de taak van studieadviseur erbij gedaan,

Toen ik met haar te maken kreeg als docente leerde ik haar beter kennen. Ariane was (en is) een toegewijde en betrokken docent, op wie je als student kunt bouwen. Ze kan complexe stof goed uitleggen, studenten stimuleren en aanmoedigen bij het schrijven van werkstukken of scripties en voor een student die dat nodig heeft, doet ze graag iets extras. Zo herinner ik me nog goed dat ze het mondeling tentamen taalkunde, dat ik tijdens mijn studie nog voor het kandidaatsexamen moest afleggen, bij mij thuis in Koudekerk kwam afnemen, omdat ik net mijn eerste zoon had gekregen en dus nogal aan huis gebonden was. Ik zie ons nog aan de keukentafel tegenover elkaar zitten, ernstig verdiept in het tentamen, terwijl de baby in zijn wipstoeltje met grote ogen naar ons opkeek.

Hoe het precies gegaan is, weet ik niet meer, maar zeker in de laatste tien jaar, waarin we elkaar bijna dagelijks bij de opleiding Nederlands zagen, zijn we echt bevriend geraakt. Vaak trokken we samen op in het werk, en dan vooral in bestuurlijke gremia als het dagelijks bestuur van de opleiding, opleidingscommissie of – opnieuw – faculteitsraad, nu ‘nieuwe stijl’. Weer roerde Ariane zich daarin stevig en met verve, ze was het geheugen van de raad. Als geen ander kan ze reproduceren hoe de verschillende personeelsformaties zich in de loop der jaren ontwikkeld hebben, welke parameters daarbij van belang waren, en hoe de elkaar opvolgende financieringsmodellen in elkaar staken. Ik heb zelden iemand ontmoet die zo goed de cijfers en getallen op een rijtje had en dat ook nog inzichtelijk kon maken voor leken zoals ik. Ook nadat ze uit de raad was gestapt, twee jaar geleden, heb ik haar nog vaak geraadpleegd over onderwerpen die daar behandeld zouden worden. Ik voelde me erg verantwoordelijk, er was immers geen Ariane meer die daar de boel in de gaten hield en ik wilde zeker niet alles waarvoor zij zich altijd sterk had gemaakt, nu maar overlaten aan de ‘wijsheid’ van een faculteitsbestuur...

Ook over de opleiding Nederlands zelf en over het wel en wee van de studenten hebben wij veel ‘gesparred’. We waren het heus niet altijd direct eens. Ik hoor Ariane nog uitroepen: ‘Welnee, dat is je reinste flauwekul, dat moeten we helemaal niet doen’... In het begin schrok ik daar nogal van, maar al snel roerde ook ik me danig. Vaak had Ariane trouwens gewoon gelijk en moest ik dat ook erkennen. Maar soms bleef ook ik aan mijn standpunt vasthouden en het aardige van Ariane was dan, dat ze na een dag, of soms zelfs na enkele uren,

en nu kregen we echt een aparte functie, met een speciaal daarvoor geselecteerde kracht.

Joke kon die baan als geheel nieuw dus voor een groot deel zelf invullen, en deed dat op zo’n manier dat zelfs verklaarde tegenstanders er op den duur het nut van inzagen. Vanaf het moment dat ze binnenkwam als studietoelichting was ze de spil van de opleiding en vertrouweling van vrijwel iedereen. Hoe doe je dat toch: met iedereen bevriend en toch geen allemansvriend? Al gauw was Joke ook secretaris, en onmisbaar in het dagelijks bestuur. Een leuke tijd was het dagelijks bestuur onder leiding van Ton Anbeek. Die heeft echt niks hiërarchisch, en liet Joke als secretaris en mij als lid lekker onze gang gaan, maar stond wel altijd klaar als we een klankbord wilden, of ondersteuning naar buiten toe. ‘Secretaris Nederlands’ werd opgeheven toen we met Duits en Nederlandkunde in het onderwijsinstituut NDD kwamen, waarbij de keus om secretaris van het nieuwe instituut te worden – terecht – aan Joke zelf was. Maar zij vond studietoelichting gewoon leuker, en werd dat ook van Duits.

Gelukkig veranderde er weinig of niks. Joke was coördinator, adviseur, secretaris, aanspreekpunt en luisterend oor, alles tegelijk, en ze ging daar gewoon mee door. We bespraken,

ook toen we geen van tweeën meer in het dagelijks bestuur zaten, vrijwel alles met elkaar, we deelden veel zorgen en roddels binnen de opleiding, faculteit en universiteit, maar spraken ook over al dan niet leuke mannen (Alexander Pechtold, Wouter Bos, Jan Peter Balkenende – u mag raden), lekker eten, goeie boeken, films etc. Waarover niet? Ik zou ‘t niet weten.

Samen maakten we een paar jaar de studietoelichting, en heel veel jaren het rooster, met hulp van Ludo Jongen. Joke zag daar altijd tegenop, Ludo deed luchtig en ik zag tig alternatieven voor nog niet eens geuite bezwaren, maar we

weer terugkwam met de opmerking: 'ja, misschien heb je toch wel gelijk en moeten we het zo doen.' Dat leek haar weinig moeite te kosten. Misschien heeft het te maken met het feit dat Ariane nogal de neiging heeft haar eigen kwaliteiten te relativieren; in de grond aarzelt ze vaak over haar eigen kennis en kunde en is ze zeer kritisch op haar eigen werk. Menige beslissing, hoe klein ook, kan haar hevig aan het twijfelen brengen. Hadden we net besloten tot een bepaalde aanpak, kwam Ariane de volgende dag met haar twijfels bij mij: 'we zouden het misschien toch anders moeten doen'. Het bracht mij soms tot lichte wanhoop, maar nog vaker hebben we samen hartelijk om ons getob gelachen.

Ik zag erg op tegen het moment dat Ariane bij Nederlands zou vertrekken. Ik wist zeker dat ik haar dagelijkse aanwezigheid, de vele kopjes koffie en de gezelligheid, de nieuwtjes, het wederzijdse meeleven met alles wat we meemaakten, de lunches in het WSD of bij Camino, vaak in gezelschap van haar echtgenoot, zou gaan missen. Het is natuurlijk niet de reden geweest voor mijn vertrek uit Leiden, dat onverwacht eerder plaatsvond dan dat van Ariane zelf, maar het gemis is in een nieuwe werkomgeving denk ik, gemakkelijker te dragen. Hier in Tilburg verwacht ik haar immers niet...

Joke Nijenhuis

kwamen er altijd uit.

Roerend eens waren we 't vaak in de faculteitsraad, hoewel het voor Joke vast heel goed was om na mijn vertrek daar ook nog een termijn geheel haar eigen koers te kunnen voeren. Niet voor niks typeerde *Mare* haar vlak voor haar vertrek als een 'ervaren raadslid'. Als de 'dames van Nederlands' hebben we met heel veel plezier en inzet samen in de raad geopeerd. Misschien speelde onze 'jeugd' een rol, waarin we vanuit verschillende posities diverse raden en besturen binnen de universiteit hadden meegemaakt in een tijd waarin de WUB (1972), door studenten bevochten, veel inspraak niet alleen van studenten, maar ook van staf mogelijk maakte.

Vijfentwintig jaar later vond er 'professionalisering' van het bestuur plaats, via de MUB. Of het bestuur sindsdien efficiënter gaat, weet ik zo net nog niet. In de faculteitsraad was je invloed zeker niet meer vanzelfsprekend, maar afhankelijk van sterke bestuurders. Ik denk dat we allebei geprofiteerd hebben van de manier waarop Ton van Haften de faculteit jarenlang (mee)bestuurde en ruimte bood voor inbreng ook waar die formeel niet tot onze bevoegdheden behoorde. Goeie raadsleden ontlenu hun gezag niet aan hun formele positie maar aan wat ze zeggen. Joke had daarbij ook, beslist meer dan ik, de gave om haar argumenten te presenteren op een verzoenende, niet polariserende toon. Sociaal zo vaardig dat ik alleen maar niet jaloers ben omdat ze zo'n goeie vriendin is.

Ariane van Santen

Pensioenplezier

Het zal vreemd zijn op de vakgroep te komen en jou niet aan te treffen.

Toen ik in 1987 Nederlands ging studeren, was je al aan de opleiding verbonden. In de colleges Morfologie leerde je ons enthousiast alles over samenstellingen en afleidingen, productieve en improductieve procédés en je spitste onze aandacht op het ontstaan van nieuwe woorden. Er zijn er in de tussentijd heel wat bijgekomen. *We googelen* en *sms'en*, hebben last van *leenangst* of zijn *EK-ziek* en zijn net hersteld van de *Obamagekte*.

Na mijn promotie kwamen we elkaar in het jaar 2000 – nadat de vrees voor de *milleniumbug* ongegrond bleek – weer tegen toen ik als universitair docent de sectie Taalkunde kwam versterken. Je was onverminderd betrokken bij je vak en nog steeds een enthousi-

ast docent. Je gedrevenheid kon je daarnaast kwijt in de Faculteitsraad waar je opkwam voor de belangen van de vakgroep en met succes bijdroeg aan het telkens weer verlengen van mijn tijdelijke aanstellingen. Ik heb met heel veel plezier met je samen gewerkt en ik vind het nog altijd jammer dat de werkgroep die we samen hadden gepland (*Dijsselbloem-proof* natuurlijk), niet door kon gaan doordat ik mijn *carrièrekoers* verlegde.

Zoals ik al schreef, na zoveel jaren aan de opleiding zal het vreemd zijn jou niet als vanzelfsprekend in de gangen aan te treffen. Je zou kunnen zeggen dat de vakgroep voortaan *Arianeloos* is. Dat zal voor iedereen even wennen zijn, voor jou waarschijnlijk ook. Ik wil je echter van harte feliciteren met je verjaardag en ik wens je veel *pensioenplezier*.

Corrie de Haan

Leiden, een halve eeuw geleden

Ook in 1963 kwamen de eerstejaars aan het eind van de zomer in de oude universiteitsstad aan. Het kale betonnen station vormde voor de meesten de poort tot het oude, armlastige stadje, dat aan het verval was overgegeven.

's Avonds bood Leiden in het kille licht van de straatlantaarns niet de Rembrandteske aanblik van nu, die Christiaan Weijts in zijn roman *Via Cappello 32* beschrijft. Het aantal eerstejaars voor Nederlands was bescheiden: tegen de twintig. Voor het einde van het jaar was het zoals gebruikelijk geslonken. Ariane en ik hoorden tot de grote groep studenten die uit Den Haag kwamen. Ariane, gekleed in een twinset met parelketting en rokje (de mannelijke studenten droegen jasje en dasje), was vrolijk, maar vooral nuchter met een ontwikkeld gevoel voor humor. Ze was intelligent, een kritische intelligentie, terwijl ze minder opviel door haar creativiteit. Verzinnen paste niet zo goed bij haar. Opvallend bleek tijdens de studie, dat Ariane geen enkele kennis van de bijbel meebracht, waardoor ze in de Nederlandse literatuur de duidelijke en minder duidelijke verwijzingen naar dit heilige boek meestal misliep.

De mannelijke eerstejaars sloten zich in de regel bij het Leids Student Corps aan, de vrouwelijke bij de Vereniging van Vrouwelijke Studenten in Leiden. Ariane werd elle, mij sprak en spreekt de stijl van het Corps niet aan, zodat ik als nihilist of obscuur door het studentenleven ging. Mijn studiegenoten zag ik alleen bij de koffie tussen twee colleges, zij hadden het te druk met inburgeren en festiviteiten.

Na een kort inleidend programma in de filmzaal van het Academiegebouw – de rector magnificus wees erop, dat wij de mooiste vakantie van ons leven achter de rug hadden – begonnen de colleges. Hoorcolleges uiteraard, die op de Series lectionum stonden aangegeven. Het onderwijssysteem was sinds de negentiende eeuw nauwelijks veranderd: een aantal coryfeeën als Stutterheim (Nederlandse taalkunde), de aristocratische Minderaa (Nederlandse letterkunde), die kort voor zijn emeritaat college over Marsman gaf, die hij zelf nog gekend had, gaven met uitzondering van Uhlenbeck (algemene taalwetenschap) capita selecta. De plat Amsterdams sprekende Bomhoff (algemene literatuurwetenschap), las ons een van Gerard Kornelis van het Reve net uitgekomen brieven uit *Op weg naar het einde* voor. Dit was voor de meesten van ons een eerste kennismaking met de schrijver.

In het najaar moesten de eerstejaars hospiteren voor de neerlandistische disputen, die getooid waren met degelijke namen als *Och mocht het rijsen*, *Ende levet scone* en *Balder*. De eerstejaars moesten zich presenteren met een praatje (*hospitium*) voor de ouderejaars, en zich

weren tegen de kritiek. Tenslotte kwam er een uitnodiging om lid te worden. Ariane en ik werden allebei lid van *Och mocht*, geen toeval want we waren zeer in de studie geïnteresseerd. Vanaf 1964 zagen Ariane en ik met een klein groepje studenten, merendeels uit *Och mocht*, elkaar bijna dagelijks bij colleges, lunches, en de koffie (poederkoffie met poedermelk) na de studie in de oude Universiteitsbibliotheek aan het Rapenburg. En in de zomer op een buitendag.

Waarover spraken wij? Natuurlijk over de colleges, de tentamens, de professoren, over literatuur, feestjes enz. Onze kritische, maar positief ingestelde generatie nam geen genoegen meer met onsamenhangende studieprogramma's, die niet afgestemd bleken op de vijfjarige cursus, niet-geëxpliciteerde tentameneisen en ontbrekende studieintroductie. De vijf disputen waren overkoepeld door de Vereniging van Neerlandici te Leiden. Die Vereniging werd gebruikt om de Studiekommissie in te stellen, een gekozen gremium, waarin twee vertegenwoordigers per jaar zaten. Vanzelfsprekend moest er behoorlijk gelubd worden om goede kandidaten te krijgen. De Studiekommissie heeft opzet en knelpunten in de loop der jaren geïnventariseerd. Tweemaandelijks was er een bijeenkomst met de hoogleraren, Minderaa was inmiddels opgevolgd door Zaalberg en Gomperts, in de Studieraad. Elke vergadering lagen er analyses en voorstellen van de Studiekommissie. Het was duidelijk, dat de professoren niet zaten te wachten op onze ideeën, maar na een uitvoerige discussie gingen ze meestal akkoord.

Ariane en ik en vele anderen behoorden tot de Studiekommissie en Studieraad. Ze was er erg goed in om mijn soms hemelbestormende ideeën af te remmen. Ariane bleek ook een goede vriendin, toen ik na bijna zes jaar mijn tentamen historische grammatica nog niet gedaan had. Als studieboek was Schönfelds *Historische grammatica van het Nederlands* voorgeschreven, dat bij elke nieuwe druk uitgedijid was tot een pakhuis, waarin weinigen de weg nog wisten te vinden. Ariane nam me een paar maanden onder haar vleugels, zodat ik alsnog het kandidaatsexamen kon afleggen.

Ronald Spoor

Voor Ariane

je roept de warme bakker
in me wakker
en je vergaderstem
en bovenal je trouw
in al die jaren..

Alleen
je vrijheid nu,
dat moet nog even wennen.

Peter Schmitz

“Ik ben niet publiek, mijn boeken zijn publiek”

Interview met oud-gastschrijver Arnon Grunberg

Met de Albert Verwey-lezing in een overvolle Marekerk eind oktober sloot Arnon Grunberg zijn periode als gastschrijver af. Tijdens zijn verblijf in Nederland verbleef hij in het Ambassade Hotel aan de Herengracht te Amsterdam, en vanuit die plek stond hij nog één keer *Metaal* te woord. Ditmaal niet via een digitale omweg, maar middels een gesprek dat ging over zijn laatste boek, zijn imago, zijn vete met van der Heijden en over ochtendseks. Grunberg laat weten de colleges als aangenaam te hebben ervaren, maar is ook geneigd tot zelfkritiek. “Sommige dingen hadden beter gekund.”

Foto: Eva Pel

Wat had precies beter gekund?

“Er zijn momenten dat je net niet alert bent. Soms denk je na een college: hier had ik dieper op in moeten gaan, of: hier was ik zelf ook even de weg kwijt. Je streeft naar een soort perfectie. Ik ben tevreden over wat is gebeurd, maar ik zal wel altijd dingen anders doen. Bepaalde studenten hebben weinig gezegd en heb ik niet genoeg kunnen aanmoedigen meer te zeggen. Ik had meer los willen maken.”

Ligt dat aan jou?

“Ja, maar ook aan de vorm. Twee uur was prettig maar lang niet altijd lang genoeg.”

Vandaar dat de pauzes steeds korter werden.

“Ja, in het begin dacht ik: Jezus, hoe krijg ik deze colleges vol. Maar er bleek tijdgebrek te zijn. Je kunt veel doen in twaalf colleges, maar niet genoeg.”

De colleges gingen over waarheid en literatuur, met name over ‘kampliteratuur’. Waarom wilde je het daarover hebben?

“Ik wilde het eigenlijk over waarheid in de roman-kunst hebben. Dat is ook een vraag die ik ter sprake heb gebracht: waarom kan een fictieve tekst het gevoel van waarheid overbrengen? En wat gebeurt er als je dat relateert aan werkelijkheid? Die ver-warring is ook ontstaan uit teksten: wat is het verschil tussen werkelijkheid en waarheid? Is waarheid hetzelfde als dat het verifieerbaar is in de werkelijk-

heid? Dus leek het me nuttig een heel extreme situatie te nemen waarin die vragen op scherp worden gesteld.”

Heb je antwoorden gekregen?

“Ik was verbaasd over sommige reacties. Iets wat voor jezelf evident is, blijkt voor anderen niet evident te zijn. Daardoor word je niet gedwongen je meningen te herzien, maar wel om ze nog eens te overwegen en misschien scherper te formuleren. Het resultaat van de bijeenkomst is de Albert Verwey-lezing (de lezing ging voornamelijk over de relatie tussen waarheid en fictie, red.), waar geen heel concrete antwoorden worden gegeven. Het is ook geen wiskundige som die je moet oplossen. Maar naar mijn gevoel

Het gastschrijverschap van Grunberg

Van september tot medio oktober gaf Arnon Grunberg twaalf colleges met als centraal thema ‘waarheid en literatuur’. De studenten kregen verschillende door Grunberg opgegeven teksten onder ogen, zoals het manifest van de futuristen, de naderhand verzonnen gebleken Auschwitz-autobiografie van Benjamin Wilkomirski en een essaybundel van literatuurcriticus Hans Goedkoop. Die laatste werd door Grunberg ook uitgenodigd als gastspreker, evenals auteur Jacq Vogelaar en psycholoog Johan Schokker. De bedoeling van Grunberg was vooral om de dialoog met zijn studenten aan te gaan, of zoals hij tijdens zijn eerste college zei: ‘Jullie kijken allemaal naar mij, maar ik kijk ook terug.’ De studenten kregen elke week een schrijfpdracht en werden gedwongen na te denken over bepaalde zaken. Is een goede tekst te vergelijken met een verleidelijke stripact? Is het verwerpelijk wanneer een fictieve tekst als waar wordt gepresenteerd? Ook werd de studenten gevraagd een verlangen op te schrijven en daarmee hun zelfcensuur te overschrijden, hetgeen sommigen als zeer confronterend beschouwden. Als slotopdracht konden degenen die dat wilden ‘de waarheid over zichzelf in fictie’ schrijven. Momenteel worden die teksten herschreven en bijgeschaafd, zodat ze samen met de Albert Verwey-lezing kunnen worden gebundeld. Deze verzamelbundel zal naar verwachting in de herfst van 2009 verschijnen bij uitgeverij Nijgh & Van Ditmar.

zijn een paar dingen wel helder geworden. Ik ben er ook nog niet klaar mee.”

Stond de college-inhoud vast?

“Het is net als met een verhaal dat je schrijft. Ik heb er wel een idee voor, maar improviseer heel veel. Dat is prettig, anders krijg je een versteend geheel. Zo wist ik aan het begin nog niet wie ik als gastspreker zou uitnodigen op mijn colleges. Sommigen waren te oud of konden niet. Een psychotherapeut van negentig die ik heb gesproken kon ik het niet aandoen naar Leiden te laten komen en voor twee groepen te laten spreken.”

Was dat ook de reden dat je gastsprekers uitgenodigde, om het dynamischer te maken?

“Ja, en om bepaalde onderwerpen beter uit te leggen dan hoe ik dat kan, zoals met Hans Goedkoop over literatuurkritiek.”

Heb je Hans Goedkoop speciaal uitgenodigd omdat je een geschil met hem had?

“Nee, dat is uitgepraat. Ik heb hem ooit ontmoet tijdens een interview in De Balie, en ik heb wel een raar soort sympathie voor hem. Ik vind zijn boek interessant, goed geschreven en hij kan er helder over vertellen. Hij zegt interessante dingen. Het was wel grappig dat twee literatuurwetenschappers uit de middaggroep helemaal niets met Goedkoop hadden.”

Hoe heb je je voorbereid? Lees je veel?

“Niet zoveel als ik zou willen. Lezen kost echt veel tijd. Ik zou graag een keer in het NIAS in Wassenaar willen zitten. Dat is een soort klooster waar je vijf maanden lang kan lezen en schrijven. Dat lijkt me heerlijk. Lezen maakt ook vermoeid. Vaak denk ik 's middags: ik ga even lezen, maar na tien minuten moet ik even iets anders doen of gaan slapen. De laatste weken van augustus heb ik veel gelezen voor de colleges. Dat is wel prettig, 's Ochtends wat schrijven en dan 's middags lezen.”

Je zei net: ik wilde meer los maken bij studenten. Sommige studenten vonden dat je soms te persoonlijk werd.

“Bij de avondgroep heb ik zo iemand gehad. Ik was het er zelf niet mee eens. In een college werd op een gegeven moment, overigens kwam dat niet van mijn kant, over masturbatie gesproken. Persoonlijker kan het bijna niet worden.

Ik denk dat je heel voorzichtig moet zijn met zeggen dat een onderwerp niet kan. Ik vraag naar leeservaringen, en die ervaringen staan niet los van wie je bent. Dus als je een tekst van Plato leest over de liefde en iedereen zegt dat dat voor hen niets te maken heeft met hoe ze liefde zien, dan vind ik de vraag gerechtvaardigd wat dan het nut is van het bestuderen van zo'n tekst. Hetzelfde geldt als je een tekst uit de oorlog leest. Als je die niet meer

verbindt met de levens van de studenten dan krijgt het een hoge mate van abstractie en rebusgehalte. Dus ik begrijp dat ze er moeite mee hebben. Maar niemand is gedwongen iets te zeggen. Alles kon in principe. Ik wil dat mensen over zichzelf nadenken. Dat kan als persoonlijk worden ervaren.”

Rode draad

In 2003 ben ik bij Ariane van Santen afgestudeerd. En in 1998 heb ik één van mijn eerste colleges in Leiden bij haar gevolgd: traditionele zinsontleding. Niet het meest spannende vak, maar een essentieel onderdeel van de studie Nederlands. Ik wist toen nog niet dat Ariane als een rode draad door mijn studie zou lopen.

Taalkunde had van begin af aan mijn interesse en daardoor heb ik een aantal werkcolleges bij haar gevolgd. Ze eiste aardig wat van je, maar juist daardoor wist ze ook juist alles eruit te halen wat erin zat. Ik vond haar een bevlogen neerlandica met een gezonde dosis humor, wat haar colleges fris en scherp hield. En toen ik te kampen kreeg met gezondheidsproblemen heeft Ariane me erg gesteund, waardoor ik mijn afstuderen toch door kon zetten.

Ik heb ook verschillende werkgroepen van Ariane samen met Josien Lalleman gevolgd. De combinatie van deze twee mensen was uniek en zorgde voor een heel prettige werksfeer. Ik heb bij hen dan ook waanzinnig veel geleerd. Zo heb ik bij hen onder andere een soort cursus geschreven om anderstaligen Nederlands te leren, enkel op basis van input. Dit betekende dat wij als groep een enorme creativiteit aan de dag moesten leggen om materiaal te verzamelen waarin één bepaalde grammaticale regel 'verstopt' zat. Ik ben toen zelfs nog met kinderkookboeken in de weer geweest. In een andere werkgroep ging het om werkwoorden als mastklimmen en schoolzwemmen. Heb ik mast geklommen of school gezwommen? Of juist gemastklimd of geschoolzwemd? In die periode kon ik geen tekst aan mijn neus voor bij laten gaan, zonder deze te screenen op samengestelde werkwoorden.

Na mijn studie Nederlands ben ik toch alsnog diergeneeskunde gaan studeren. Een studie waarbij je op het eerste gezicht niet veel aan een studie Nederlands hebt. Toch heb ik de afgelopen jaren heel wat aan mijn doorzettingsvermogen gehad, waar ik eigenlijk door Ariane in getraind was. En nu, in mijn laatste jaar, bij het schrijven van mijn scriptie, hoor ik in mijn achterhoofd haar commentaar weer, als ik ergens een komma of dubbele punt neerzet waar ik zelf aan twijfel!

Ariane, ik wens je heel veel goeds toe nu je de neerlandistiek laat rusten en bedankt voor de leuke en leerzame colleges.

Kim van Brakel

Je hebt in een interview gezegd dat je verwachtte dat de Leidse studenten net zo vriendelijk en gemotiveerd zouden zijn als die in Delft, waar je eerder gastschrijver bent geweest.

“Ik vond ze hier beleefder, vriendelijker, gemotiveerder en eerbiediger.”

Vriendelijker?

“Ik weet niet of het een vorm van vriendelijkheid is, misschien schoolser. Sommigen staken hun vinger op om te vragen of ze naar de wc mochten.”

Zijn ze meegevallen?

“In Delft heb ik een excursie naar Auschwitz gemaakt met de studenten. Dat maakt een groot verschil. Dan zie je zo’n groep anders. Dat heeft voor- en nadelen. Er ontstaat een soort groepsvorming. Het voordeel is dat je daardoor iemand persoonlijk kunt aanspreken en misschien beter kunt motiveren. We hebben machines gebouwd en geëxposeerd. Daar zat duidelijk een eindpunt in, een climax. Dat is het nadeel van de bijeenkomsten in Leiden. Er is wel een lezing, maar er zit geen climax in. Maar misschien moet je geen hoogtepunt willen verwachten.”

Net zoals in Delft Het nieuwe lijden verscheen na de colleges, wordt er ook in Leiden gewerkt aan een bundel teksten.

“Ja. Dat was geen slechte ervaring. Het is wel moeilijk, omdat als er geen bijeenkomsten meer zijn het moeilijk is om studenten aan deadlines te houden, maar met behulp van mijn assistent is dat gelukt. Ik denk ook dat het een verschil is of je iets bouwt, of dat je mensen een laatste keer een tekst laat inleveren als hoogtepunt.”

Naar bed met Ariane

Ariane heeft mijn hart al vroeg gestolen. Ik was eerstejaars. Het college ging waarschijnlijk over een onderdeel van de lexicale semantiek, vermoedelijk betekenisuitbreiding, of eufemisme, of polysemie, of zo’n soort onderwerp. In elk geval riep Ariane plotseling, met die typische lichtbekakte maar o zo verstaanbare dictie van haar: “En naar bed gaan betekent natuurlijk gewoon *neuken*.” Dat is natuurlijk helemaal waar, maar ik geloof dat ik dat zelf nog steeds niet zo zou durven roepen voor een volle collegezaal. En in elk geval zou ik er zeker bij blozen. Ariane niet. Die zei en zegt gewoon waar het op staat. Op college en op de trap en in vergaderingen. Gouden wijf. We zullen haar missen. Einde van een tijdperk.

Ton van der Wouden

Zaten er interessante teksten bij?

“In de avondgroep waren mensen echt geschrokken over wat anderen allemaal hadden opgeschreven voor de verlangenoopdracht (‘Schrijf je verlangenen op en overschrijd daarmee je zelfcensuur’). Het is moeilijk om daar adequaat op te reageren. Ik heb daar een mail over gehad van een anonieme student die schreef: ‘Ik heb het verlangen niet in de klas durven uit te spreken, maar ik wilde het toch mailen.’ Ik vond dat wel heel ver van de colleges afdwalen. Wat moet ik hiermee? De volgende keer zie je die studenten weer en denk je: wat speelt zich hier allemaal af?”

Dus je fungeert bijna als psycholoog?

“Ja, ook dat. Je roept blijkbaar dingen naar voren, waar je vervolgens niet een vorm voor kunt vinden om er iets mee te doen. Ik heb me afgevraagd of je niet een soort box van Pandora opent waar je eigenlijk een grote verantwoordelijkheid voor moet nemen. Bij sommige mensen, waarvan ik vermoedde dat er bepaalde dingen speelden, heb ik me ook afgevraagd of ik ze daar niet rechtstreeks op had moeten aanspreken.”

Het viel ons op dat je iedereen bij de les hield.

“Ik zie alles. Ik zie het als mensen slapen. Ik zie gapen, ik zie briefjes. Ik heb een aantal keer gevraagd aan studenten wat er zo leuk is, ik wil mee kunnen lachen. Als ik dit ooit opnieuw moet doen zal ik meer manieren zoeken om mensen dwingen te praten.”

Hoe vond je het om lang in Nederland te zijn?

“Het is snel gegaan. Aan het begin leek het heel lang, maar op een gegeven moment ging het door al de dingen die ik moest doen erg snel. De presentatie van *Onze oom*, de Verwey-lezing, wat een vrij lange tekst is. Ik vond het leuk om hier te zijn, maar ondanks dat ik mijn best heb gedaan om het niet vol te plannen, is dat mislukt.”

Wordt je vriendin er nooit gek van dat je altijd weg bent?

“Ja, het levert veel problemen op. Mensen willen aandacht. Ik werk vrij veel en soms is die aandacht er niet.”

En dan moet ze ook nog in je dagboek voor de Volkskrant lezen dat je niet van ochtendseks houdt.

“Ja, dat was leuk. Dat vond ze niet zo erg hoor. Het probleem is dat in dat soort dagboeken nooit seks voorkomt. Dat wilde ik veranderen. Je moet niet alles heel letterlijk nemen.”

Zou je stoppen met dit, schrijven, reizen, etc. voor je vriendin?

“Nee. Anders ben je geen schrijver. Ik heb in Eupen bij de presentatie een citaat voorgelezen dat de schrijver zijn omgeving verwaarloost omdat hij

niet anders kan. Het is de motor van je werk. Je verwaarloost mensen, je voelt je schuldig. Ik wil m'n positie niet volledig goedpraten, maar er zijn genoeg mensen die er altijd zijn. Mijn vorige vriendin wilde graag iemand die 's avonds met haar op de bank zat. Volgens mij heeft ze die ook gevonden en is ze er heel gelukkig mee.

Het lijkt me wel heel leuk om ooit een kind te hebben. Een kind nemen gebeurt altijd om egoïstische redenen, maar het aangename van een kind lijkt me om niet meer met jezelf bezig te zijn. Dat merk je aan mensen van zestig die nooit kinderen hebben gehad. Ze missen iets. Een soort relativering. Maar ik weet niet of het ooit gaat gebeuren. Ik ben er niet mee bezig. Ik ben bezig met een nieuw boek, met volgend jaar."

Merkte je iets van de houding van studenten? Omdat je toch Arnon Grunberg bent.

"Nee, helemaal niet. Ik heb ook niet het idee gehad."

Werd er met je geflirt?

"Niet zo concreet. Maar soms vraag je je af waarom iemand met dat truitje recht voor je gaat zitten."

Was het schrijven met het docentschap te combineren?

"Ja, al kon ik niet aan een boek werken, maar dat wist ik al. Het was niet de bedoeling. Ik krijg een honorarium, en de onkosten, zoals het hotel, betaal ik zelf. Ik heb het dus niet voor het geld gedaan (lacht)."

Het is een mooi hotel.

"Bijna alle buitenlandse schrijvers komen hier overnachten. Beneden is een bibliotheek waar de boeken van die schrijvers staan."

Word je niet gek van altijd in hotels slapen?

"Nee, ik kom hier al jaren. Ik vind het heerlijk. Spullen die niet mijn spullen zijn. Ik ben er niet verantwoordelijk voor."

Maar is dat niet heel kostbaar? Ook altijd buiten de deur eten.

"Joah. Ik vind het gewoon een soort luxe. Ik doe over het algemeen geen rare dingen, dus ik vind dat ik me dat wel kan en mag veroorloven. Je bent eventjes weg uit je huis, en dat is ook prettig."

Veel mensen verwijten je dat je heel veel met je imago bezig bent. Dat het allemaal een spel is.

"Ja, vaak ten onrechte. De presentatie van *Onze oom* in Eupen heb ik bijvoorbeeld daar gehouden omdat ik het een leuke plaats vind. Toch wordt daar weer een negatieve twist aan gegeven. Ik kan natuurlijk ook niets organiseren. Het is een leuk uitstapje en ik geloof dat iedereen die er is geweest het leuk vond. Jacq Vogelaar zei: als je op eekhoorn-

Een vijf

Lang geleden, ergens eind jaren zeventig of begin jaren tachtig, heb ik mondeling tentamen gedaan bij Ariane en een collega (ik weet niet meer wie de collega was, en ik weet ook niet meer voor welk vak). Het ging niet best; we werden met drie studenten tegelijk getentamineerd – we waren toen met z'n heel velen bij de studie Nederlands – en ik kwam er niet goed tussen en kreeg tot mijn grote verontwaardiging een 5. Mijn enige onvoldoende, voor zover ik me kan herinneren. Ik had toen nooit kunnen bedenken dat ik jaren later zowaar een collega van Ariane zou worden, dat ik samen met haar met veel plezier college zou gaan geven, en dat we samen erg leuk onderzoek zouden gaan doen. Ik ben nu druk doende ons laatste klemtoononderzoek op papier te krijgen. Ariane, ik zou willen dat je niet met pensioen ging, ik wil je niet kwijt.

Johanneke Caspers

tjes jaagt, zie je alleen maar eekhoortjes. Ik doe m'n best om niet los van mijn tekst te komen, om geen publiek figuur te zijn. Bepaalde dingen moeten, zoals interviews als er een nieuw boek komt. Maar ik hobbel niet van talkshow naar talkshow om de week om te laten zien wat ik doe."

Er was een tijd geleden de aanvaring tussen jou en Adri van der Heijden. Op die manier ben je toch wel weer het publieke figuur en ontstaat er negatieve beeldvorming.

"Die hele affaire was een herhaling van zetten, maar niemand zag dat. Dus ik dacht: als iedereen mij als spelbederver ziet en Van der Heijden gelijk geeft (die vond dat de omgangsvormen overschreden werden, *red.*), dan trek ik mij zeer beleefd terug. Iemand die humorloos is, daar kun je niet veel mee beginnen. Ik heb een cordon sanitaire opgericht, omdat ik het virus was dat buiten de deur moest worden gehouden. Ik vond het wel geestig. Ik ben niet publiek, mijn boeken zijn publiek."

En het feit dat je Mayu (zijn petekind, red.) op schoot had tijdens de uitreiking van de AKO-literatuurprijzen hebben veel mensen als provocatie gezien. Waarom deed je dat?

"Mayu vindt het heel leuk, hij houdt van die aandacht. Het was een provocatie in die zin van: ach, dat diner waarop je geen kinderen mee mag nemen, ik doe het gewoon wel. Ik vond Mayu veel belangrijker dan dat andere gedoe.

Ik zat de avond na de AKO in het hotel, en een Nederlands stel was de krant aan het lezen en zeiden: wat zijn het toch een arrogante snijbonen die Grunberg en Van der Heijden. Terwijl ik ernaast zat!

Ik kan me niet voorstellen dat iemand die mij persoonlijk kent, of een van de studenten denkt: wat een arrogante nare klootzak. Dat zou me echt verbazen.”

De meeste studenten kenden je alleen van de foto's en televisie. Sommigen dachten een of andere maskee aan te treffen. Dat bleek behoorlijk mee te vallen..

“Ja, dat is dat imago. Ik kan niet zeggen dat ik daar niet schuldig aan ben. Maar als je eenmaal iemand op een bepaalde manier ziet, dan is het moeilijk om dat beeld bij te stellen. Na *Blauwe maandagen* werd ik nationaal knuffeldier genoemd. Dat vond ik eigenlijk nog erger. Net zoals Wolkers of Herman Brood, die iedereen aardig vond aan het einde van zijn leven.”

De reacties op je laatste boek, Onze oom, waren erg gemengd. Heeft dat nog invloed op jou als persoon of op een volgend boek?

“Nee. Ik was wel verbaasd dat het zo extreem gemengd was. Nou ja, niet echt verbaasd. Sommige recensies neem ik niet serieus. Arie Storm bijvoorbeeld, of Kees 't Hart. Sommige recensies zijn zo negatief, dat het juist weer omslaat. Dat heb ik liever dan een zesje. Maar ik vind het interessant dat dit boek kennelijk veel mensen boos heeft gemaakt. Ik kan me niet aan de indruk onttrekken dat het iets te maken heeft met het cordon.”

Vind je negatieve recensies vervelend?

“Ik vind het vervelend voor mijn moeder. Dan komt zo'n recensie terug via mijn moeder bij mij. Het is meer vervelend voor de omgeving dan voor mij. Het was niet zo bij *Blauwe maandagen*, toen was de bevestiging heel belangrijk. Nu weet ik dat ik niet gek ben.”

Ervoer je het schrijverschap anders ten tijde van Blauwe maandagen?

“Ja. Ik had toen meer onzekerheid, vroeg me af of het wel goed was wat ik schreef.”

Hoe ben je als schrijver veranderd?

“Mijn boeken en ik zijn veranderd, maar er zijn ook veel dingen hetzelfde gebeven. Als ik kijk naar het eerste boek dat ik zelf heb uitgegeven, *De machiavellist*, dan zitten veel dingen waar ik nu mee bezig ben ook daar al in. In *Blauwe maandagen* werkte ik veel intuïtiever. Ik dacht: misschien is het mijn laatste boek, dus alles moest erin. De provocatie die daar ook in zit was ook wel bedoeld om mensen te laten nadenken.”

Zou je iets willen herschrijven?

“Nee. Ik heb wel soms fouten verbeterd, maar herschrijven, nee. Niet zoals Hermans die echt ingreep bij elke druk.”

Coen van Beelen & Jelmer Birkhoff

Letters, letters en cijfers

Iedereen weet dat Ariane een bekwaam taalkundige is. Ze kan als geen ander uitleggen waarom een woord als 'postzegelverzameelaar' niet bestaat. Wél mag bij voorbeeld 'riedelen,' afgeleid van het woord 'riedel,' dat zij zelf altijd gebruikt voor een uiteenzetting waar ze het niet mee eens is. Veel mensen weten ook dat Ariane van literatuur houdt: ze is er zelfs mee getrouwd. Maar minder bekend zijn haar capaciteiten die niet op het gebied van de letters liggen, maar op dat van de cijfers.

Als voorzitter van de Opleiding ben ik meer dan eens van nabij getuige geweest van haar passie voor getallen. Die kwamen overigens wel van de Letteren, dat wil zeggen: het Bestuur van de Faculteit der Letteren, in de docentenmond kortweg: 'de overkant.' Een jaarlijkse bezoeking, dat vermaledijde dikke pak letterenfaculteitscapaciteitsberekeningen. Voor de bestuursleden van de meeste opleidingen bleven de berekeningen even ondoorgrondelijk als spijkerschrift in Lineair-C geschreven. Zo'n begrip als 'ftu' bij voorbeeld vormde al een onoverkomelijk struikelblok voor mensen die dagelijks de moeilijkste handschriften ontcijferden. *Onze Taal* zou eens een mooi stuk moeten publiceren over de functie van afkortingen in ambtelijke beleidsstukken. Ze vormen m.i. de landmijnen die een gebied effectief ontoegankelijk houden: Verboden voor Onbevoegden. Tot die onbevoegden behoorde veelal ook de voorzitter van de opleiding. Maar niet Ariane!

Ariane ging er voor zitten. Meestal vond je de volgende dag al een antwoordnota in je postvakje. De redenering was even geheimzinnig als de bombrief van 'de overkant' maar één indruk bleef onuitwisbaar achter: het facultaire voorstel was onlogisch, onredelijk en onrechtvaardig (nog net niet viel de dodelijke term 'onzorgvuldig'). Volgde een heftige correspondentie tussen 'de overkant' en de opleiding. Die van de andere kant reageerden boos maar het eind van het liedje was toch altijd dat ze alle door Ariane ontdekte cijfers achter de komma slikten. Zo bouwde zij met haar alternatieve berekeningen een geduchte reputatie op. Ariane, dat was onze eigen Algemene Rekenkamer, en in die hoedanigheid bewaakte ze de formatie van de Opleiding.

Vaak heb ik haar daar, als het bestuur wisselde, uitvoerig voor willen bedanken. Maar, eigenaardig feit, bij zo'n gelegenheid was ze altijd op vakantie, ziek, bij een congres, kortom: ze wilde niet geprezen worden. En daarom, Ariane, wens ik je veel sterkte toe op de dag van je afscheid: laat al die lofrijdelers maar rustig over je heen komen hoor, ze riedelen maar raak: jij gaat lekker genieten van je welverdiende vrijheid!

Ton Anbeek

Traduttori traditori

'Vertalers (zijn) verraders' luidt een Italiaanse zegswijze. Dat is wel heel kras uitgedrukt, maar dat een zeker wantrouwen tegenover vertalingen soms loont bleek toen ik in het najaar van 2005 aan de universiteit van Padua met een aantal stu-

denten een fragment behandelde uit *Comparse*, de Italiaanse vertaling van Grunbergs roman *Figuranten*. Ik ging terug naar de bron en las daar:

'Maar Broccoli vertelde me dat ik op een kleine rat leek die op het punt stond iemands ballen af te bijten. Even later sloeg hij een arm om me heen en zei: "Misschien zijn ze wel op zoek naar een kleine rat. Ik denk het wel, kleine ratten hebben ze altijd nodig."

Een typisch voorbeeld van de stijl die je vooral in de vroege teksten van Grunberg vindt, met zijn talrijke herhalingen. De vertaalster had van die drie keer 'kleine rat' gemaakt: 'Un ratto,' 'un topolino' en 'topi': 'een rat... een muisje... muisje.' Vooral dat 'topolino' was er echt helemaal naast. Niet alleen is een muisje veel te lief, 'Topolino' is in het Italiaans ook de naam van Mickey Mouse.

Al discussiërend kwamen we al snel op het punt: voor een Italiaanse literatuurlijfhebber betekent twee keer een woord herhalen een zwakgebod, de schrijver heeft kennelijk een bijzonder beperkte woordenschat. Maar gaan variëren, zoals de vertaalster deed, mag dat in zo'n geval? Het is in feite meer dan alleen een linguïstisch probleem, want het raakt aan verschillen in culturele achtergrond en in laatste instantie blijkt het zelfs een morele kwestie: mag een vertaler de brontekst 'verbeteren'?

Deze overwegingen leidden ten slotte tot een vertaalworkshop die in het voorjaar van 2008 bij verschillende afdelingen Nederlands aan Itali-

aanse universiteiten zou worden gehouden. Het team bestond uit: Marleen Mertens, docente in Padua, volkomen tweetalig; Franco Paris, stervertaler Nederlands-Italiaans (vertaalde onder meer Brederode; niet veel later benoemd tot hoogleraar Nederlands in Napels), Ton Anbeek (als kenner van het Nederlandse literaire leven) en Arnon Grunberg aan wie we de vragen konden voorleggen waar we echt helemaal niet meer uit kwamen.

Het zal niet verbazen dat de auteur het standpunt verdedigde dat een vertaler zo dicht mogelijk bij de tekst moet blijven. Worden er woorden herhaald, dan moet dat ook zo vertaald worden- anders krijg je muisjes die iemand de strot kunnen doorbijten. Grunbergs aanwezigheid werd door de studenten bijzonder op prijs gesteld, ook omdat hij zich open en toegankelijk opstelde. Hij vertelde ons onder meer dat er één element is waarover de vertaalde auteur geen zeggenschap heeft, namelijk de titel. Zo bracht de Duitse uitgever *De geschiedenis van mijn kaalheid* uit als *Amour fou*, 'want Duitsers houden niet van titels waarin 'kaalheid' voorkomt.'

Een van de meest fascinerende ervaringen bleek dat het juist niet de lange, ingewikkelde zinnen zijn die het meeste hoofdbrekens kosten. Korte, bijna achteloze uitdrukkingen als: 'Het liefst had hij' zijn het lastigst weer te geven. (Een Italiaan moet dan een constructie maken met het werkwoord 'preferire' en dat klinkt al gauw veel te zwaar.) Bij de vertaalsessies kwam ook naar voren hoe dicht Grunberg tegen de gesproken

taal aanleunt en hoe moeilijk het is daarvoor in het Italiaans een adequaat equivalent te vinden. En dan de grappen. In *Blauwe Maandagen* hoort de hoofdfiguur wanneer hij met zijn vriendin de Oesterbar binnenloopt een ober tegen een collega zeggen: 'Ze maken ze wel steeds mooier, vind je niet?' Geen van de aanwezige niet-Nederlanders begreep wat daar nu 'gemaakt' werd. Eén bepaald

fragment – niet meer dan twee bladzijden – is in alle bezochte steden in de groep vertaald en steeds weer kon de vertaling door nieuwe suggesties verbeterd worden.

Zijn vertalers dan toch ‘verraders’? Onze indruk na deze reis was eerder dat je iedereen die het waagt om aan het avontuur van een zorgvuldige vertaling te beginnen, eerder als een ‘santo’, een ‘heilige’ moet beschouwen.

Ton Anbeek

Warme woorden

In 1989 begon ik mijn studie Nederlands. Ariane gaf werkcolleges grammatica. Ik was onder de indruk van haar hoge tempo en de scherpe manier waarop ze vragen pareerde. Ze leek me niet iemand om mee te spotten. In de jaren erna zag ik haar weinig, maar werd m'n indruk bevestigd in haar brief-op-poten aan de studentleden van het vakgroepsbestuur, van wie ik er één was.

Toen ik in 1995 besloot af te studeren op conversie, leek Ariane de aangewezen persoon om me daarbij te begeleiden. Ik besloot het avontuur aan te gaan. En zij gelukkig ook.

Met de beëindiging van m'n studiefinanciering in het vooruitzicht werkte ik vaak dagen achtereen in alle stilte op de spreekwoordelijke zolderkamer. Mijn geregelde besprekingen met Ariane bleken lichtpunten in m'n strakke schema: ze ontpopte zich als een inspirerend scriptiebegeleider met wie ik op voet van gelijkwaardigheid geanimeerde discussies voerde. Ze leerde me scherp te analyseren en te beargumenteren. Achteraf bewonder ik de manier waarop Ariane me de ruimte liet om mijn eigen ontdekkingen te doen. Soms tot haar eigen verbazing. Ik onderzocht gevallen als *afslanken*, waarbij wel een adjectief *slank* maar geen verbum *slanken* voorkomt en gevallen als *opwarmen* waar naast *warm* ook een werkwoord *warmen* bestaat. Mijn aanname was dat er aan samen koppelingen als *afzakken* en *opwarmen* een conversiewerkwoord ten grondslag kan liggen. Ariane betwijfelde dat. In haar warme woorden bij mijn buluitreiking vertelde ze echter dat ik haar uiteindelijk flink wist te verrassen door met behulp van semantische analyse mijn hypothese aannemelijk te maken.

Na mijn afstuderen heb ik een ander pad gekozen dan het taalkundige. Van wat Ariane me leerde, profiteer ik echter dagelijks. Ik stel me nog steeds ten voorbeeld hoe ze in al haar ervaring omging met mij als zoekend student: scherp op de inhoud maar met een open oog voor de mens.

Nizanne Kruithof

Column Begrijpelijke taal

De klok der conventies

De tijd van de dag. Ach, dat zal het wel zijn geweest. Misschien het babybezoek in mijn agenda. In grote letters nog wel. Het uitwerpsel van de vrouw van de zoon van een oom van de vader van mijn vriendin. In grote letters! Of was het gewoon het altijd voor alles geldende slechte weer? Ik weet het niet. Ik snapte er niets van. Moeizaam proestte de radio de tonen van het nieuws uit, nog moeizamer ontving ik diens inhoud. Zijne Koninklijke Hoogheid meneer Bos – of doe ik hem hiermee te kort? – sprak de woorden: “Hierin ingrijpen is niet de taak van de overheid.” Hoe duidelijk zijn woorden ook waren, hoe duidelijk ze bij elke nieuwe blik erop zijn, hoe duidelijk ze ook zullen blijven, ik snap er niets van. Toegegeven, de tijd voor het begrijpen werd me ook niet bepaald gegund. Al snel werd al mijn aandacht, werd mijn armengesteld en werd mijn toen nog schone broek opgeëist door het kleine uitwerpseltje, de zoon van de vrouw van de zoon van een oom van de vader van mijn vriendin. Tal van argumenten lagen klaar om gevonden te worden, ter versterking van het standpunt voortaan niet meer mee te moeten gaan. Maar – was het toeval of werd hij geïnspireerd door slechts te liggen in mijn armen? Ik geloof zelf graag het laatste – de kleine geweldenaar bleek ineens de oplossing voor de wereldproblematiek in huis te hebben! “Waaa prrr waaa,” de enige woorden die hij daarvoor nodig had. “Waaa prrr waaa,” en zijn moeder stond op om wat melk te halen. “Het is kwart over vijf, dan betekent het dat hij zijn fles wil,” klonk het uit haar mond. “Normaal om vijf uur, maar hij heeft een banaan op, dat zorgt voor uitstel.” “Waaa prrr waaa.” Om vijf uur wordt er de honger mee aangekondigd, om zeven uur wordt met precies hetzelfde gebrabbel de wens geuit om achter de pilaren onder de dekens gedouwd te worden.

De overheid hoeft niet in te grijpen? Ja, om vijf over zeven zou dit zeker klare taal zijn. Maar wellicht sprak hij de woorden niet later dan een uur of tien? Een kwartier voor de klok van één? Tien voor drie misschien? Natuurlijk! Het betekent eigenlijk dat de overheid op het punt staat om ieder moment in te grijpen! Of had hij gewoon trek in een beetje melk? Zat er een banaan in zijn lunchpakket? Dan zou er gewoon wat uitstel zijn en vindt een ingreep volgende week al plaats. Ja, dat zou het kunnen zijn. Maar de overheid niet ingrijpen? Nee, dat niet. Dat kan niet. Dat bedoelde hij niet. Gelukkig niet! Wat een opluchting! Je moet er toch niet aan denken de verkeerde minister van het jaar te kiezen, slechts door een verkeerde blik op de tijd te werpen...

Bert Besterveld

Tochtige tijden

De Faculteit der Geesteswetenschappen (voorheen Letteren) reorganiseert. De gevolgen hiervan zijn ingrijpend, niet alleen bij Nederlands, ook bij de andere talenstudies. Max van Duijn (Ba-Nederlands, nu bezig aan de onderzoeksmaster Literatuurwetenschap) ventileert zijn mening.

Iedereen die Nederlands studeert of gestudeerd heeft is bekend met de pseudovragen: “Leer je dan de *Van Dale* uit je hoofd?”, “Kun je dan over een paar jaar heel goed spellen?”, of de klassieker: “Nederlands, maar dat kun je toch al?” Zelf heb ik ook bij het minder cynische deel van mijn omgeving regelmatig een lichte argwaan tegenover mijn studiekeuze bespeurd. Daar tegenover staat mijn indruk dat neerlandici vanaf ongeveer hun tweede studiejaar juist opvallend optimistisch zijn over hun vakgebied. Dit doet vermoeden dat er een behoorlijk verschil is tussen de meningen over Nederlands studeren binnen en buiten de opleiding. Of, in het jargon dat past bij een reorganisatie: de opleiding Nederlands heeft een *imagoprobleem*.

In de afgelopen anderhalf jaar werden de faculteiten der Letteren, Godgeleerdheid en Wijsbegeerte samengevoegd tot de nieuwe Faculteit der Geesteswetenschappen. De belangrijkste verandering in de bestuurlijke organisatie van deze nieuwe faculteit is dat de dienstbetrekkingen van alle onderwijzende en onderzoekende staffleden nu zijn ondergebracht bij zeven zelfstandige instituten, elk met een eigen budget. De hoogte daarvan wordt jaarlijks vastgesteld, afhankelijk van het aantal geproduceerde ‘docentpunten’, een ratio van de door studenten behaalde ECTS en het aantal aanwezige fte’s (al dan niet gecorrigeerd met een factor voor

Leidse unica). In november 2008 verscheen het *Ontwerp-Concept Personeelsplan*, een pak van ongeveer honderd vellen papier met voornamelijk tabellen erop. De onafhankelijke instituten legden elk in een hoofdstuk uit hoe zij hun nieuwe budget in fte’s zouden gaan omzetten. Met enig rekenwerk viel uit de hoofdstukken van het Institute for Cultural Disciplines (ICD) en het Leiden University Centre for Linguistics (LUCL) af te leiden dat de opleiding Nederlands ongeveer 3,5 fte zou kwijtraken, een inkrimping van ruim 27 procent. In de praktijk zou dit consequenties hebben voor zes universitair docenten. Bij Dutch Studies en Boekwetenschap zou zelfs meer dan de helft van de fte’s moeten verdwijnen. De situatie bij deze kleinere opleidingen stemt droevig, maar laat ik verder buiten beschouwing.

Bij de vergadering waar het *Ontwerp-Concept Personeelsplan* aan de Faculteitsraad werd voorgelegd waren, op initiatief van het NNP, ongeveer dertig studenten en enkele staffleden van de opleiding Nederlands aanwezig. De lucht in het veel te kleine Lipsius-148 was binnen de kortste keren bedompt en de sfeer onder de raadsleden en toeschouwers was grimmig, maar het Faculteitsbestuur toonde zich coöperatief. Enkele (oud)-leden van het NNP-bestuur zaten de vierenhalf uur uit op de vensterbanken en kregen tenslotte de kans om twee vragen te stellen: “Hoe zit het met de democratie binnen de instituten?” en “Wie zou het onderwijs moeten invullen van de docenten die moeten verdwijnen?”, met daaraan toegevoegd: “Indien men op de instituten van mening is dat delen van het onderwijs overgenomen kunnen worden door bijvoorbeeld Taalwetenschap en Literatuurwetenschap, maken wij ons ernstige zorgen over de identiteit van onze opleiding.”

Geen stukje

Nee hoor, ik wist het zeker, dat kan ik niet, een stukje, herinnering of anekdote schrijven i.v.m. het vertrek van Ariane.

Bovendien ken ik Ariane niet goed genoeg: eigenlijk ken ik haar alleen als de ietwat streng voor studenten overkomende collega. Toch? Oké, dat is een oordeel dat ik snel gevormd heb. Daar komt nog bij dat we waarschijnlijk van mening verschillen over allerlei, zoals de studenten en de spelling, en dan heb je de poppen aan het dansen. Nee hoor, ik wist het zeker, dat is niets voor mij.

Trouwens, er zijn genoeg andere mensen die Ariane beter kennen, langer meegemaakt hebben, beter kunnen schrijven etc. etc.

Niet dat ik niets wilde doen hoor om voor een stukje

in *Metaal* te zorgen (op zich best een aardig idee eigenlijk): zo gezegd zo gedaan en een oude kennis van me gemaild en gebeld: hij beantwoordt zo’n beetje aan alle voorwaarden om wel een stukje voor *Metaal* te kunnen schrijven, maar helaas wist ik hem niet zover te krijgen..

Zo ben ik zelf maar aan de slag gegaan, want ook al moest ik tegen een collega bekennen dat ik Ariane niet goed ken, ik heb nu toch een stukje geschreven. En zo blijkt maar weer dat we tot (veel) meer in staat zijn dan we soms oordelen dat we kunnen. En dat ook andere oordelen betrekkelijk zijn, aangezien wanneer ik zo mijn herinneringen aan Ariane naloop ik een bonte verzameling van uiteenlopende beelden krijg.

Mogen daar nog vele aan toegevoegd worden.

Albert van Es

Inmiddels is, na strijd op verschillende linies, de ingreep bij onze opleiding verkleind met 0,5 fte 'officieel' en 0,25 fte 'per ongeluk' (en dus tijdelijk), aldus het Faculteitsbestuur. Over de precieze cijfers op dit moment en de interpretatie daarvan valt te discussiëren, maar zeker is dat Nederlands een van de best lopende opleidingen van de voormalige Letterenfaculteit is. De rendementen behoren tot de hoogste van de faculteit, de studentenaantallen stijgen de afgelopen jaren en er is een indrukwekkend aantal 'tweede geldstroom'-projecten aan de opleiding verbonden. Bovendien heeft Nederlands al jarenlang een bloeiend opleidingsleven waar studenten, docenten en andere personeelsleden actief in betrokken zijn. Maar zeker is ook dat Nederlands volgens de plannen voor de onvermijdelijke bezuinigingsronde zwaar getroffen wordt, terwijl andere qua omvang vergelijkbare opleidingen nauwelijks of in het geheel niet getroffen worden.

In december liepen de gemoederen hoog op in de brievenrubriek van *Mare*, toen Frans Willem Korsten van Literatuurwetenschap te kennen gaf zich geïntimideerd te voelen doordat op allerlei manieren gesuggereerd zou worden dat Literatuurwetenschap in de bezuinigingen ontzien werd, omdat de staf van de opleiding in het bestuur van het Institute for Cultural Disciplines (ICD) zou zijn ingevlochten. Dit laatste is een gegeven, maar ik verwacht niet dat dit werkelijk invloed heeft gehad en ik denk ook niet dat anderen dit denken. Ook ga ik ervan uit dat zijn pleidooi voor openheid en eerlijkheid algemeen gedeeld wordt. Er is iets anders in de brief waarop ik zou willen reageren, namelijk de zin: 'Literatuurwetenschap heeft van oudsher, zijnde een algemene discipline, de taak in brede zin dienstbaar

te zijn naar de faculteit'. Deze zin illustreert volgens mij een misverstand dat geworteld is in de verschillende betekenisnuances van het woord 'algemeen' in 'algemene literatuurwetenschap' en in 'algemene discipline'. In het eerste geval gaat het om literatuurwetenschap die zich niet bindt aan een specifiek gebied of tijdvak. Daarmee is het nog geen algemene discipline in de betekenis van 'breed' of 'overkoepehend', of een hulpdiscipline waarvan iedereen in de andere vakgebieden kennis moet nemen, zoals bijvoorbeeld schrijfvaardigheid of presentatietechnieken dat zijn. Cor van Bree vertelde mij ooit dat op mondelinge tentamens wel eens de vraag werd gesteld: wat is breder, taalwetenschap of algemene taalwetenschap? Het antwoord behoorde te zijn dat *taalwetenschap* het hyperoniem was waaronder vervolgens alle taalspecifieke disciplines vielen, én de discipline die de data uit het taalspecifieke onderzoek met elkaar in verband bracht om te komen tot algemene theorieën: *algemene taalwetenschap*. Evengoed zijn algemene literatuurwetenschap en Nederlandse letterkunde beide vormen van literatuurwetenschap die gebruik kunnen maken van elkaars inzichten, zonder dat de een de ander omvat.

In academisch Nederland heerst sinds enkele jaren de trend om 'brede bachelors' aan te bieden. Na bijvoorbeeld Taal- & Cultuurstudies in Utrecht start Leiden binnenkort met Taal- & Communicatiewetenschappen en Cultuurwetenschap. De ontwikkeling van de brede bachelor is vraaggestuurd en heeft een onbetwistbaar bestaansrecht. De zorg die veel neerlandici echter hebben is dat deze trend met zich meebrengt dat delen van het onderwijs in hun vakgebied zullen worden overgenomen door de opleidingen Literatuurwetenschap en Taalwetenschap. De plannen om te snijden in het personeelsbestand bij Nederlands zijn veelal gezien als een eerste stap in deze richting. Er gaat natuurlijk veel 'tacit persuasion' uit van de gedachte dat opleidingen met het woord 'algemeen' in hun naam bij uitstek geschikt zijn om het onderwijs te verzorgen van brede bachelorprogramma's. Toch is dit niet de gedachte, en dat wordt ook door het Faculteitsbestuur en de directeur van het ICD bevestigd. De propedeuses van de nieuwe bacheloropleidingen moeten brede portalen worden, waarin studenten de mogelijkheid krijgen om te ontdekken waar hun interesse naar uitgaat. In het tweede en derde jaar en bij de keuze van een master kan worden gespecialiseerd. In bepaalde gevallen kan er ook voor worden gekozen om na de propedeuse over te stappen naar een van de klassieke disciplines. In het brede portaal moet Nederlands net zo goed vertegenwoordigd zijn als Taalwetenschap of Literatuurwetenschap. De verantwoordelijkheid voor de naleving van dit model ligt ook voor een deel bij de opleiding Nederlands zelf: medewerking aan de ontwikkeling van de curricula van de portaal-BA's of het opzetten van minorprogramma's voor het tweede en het derde jaar ervan valt aan te raden.

Apinnetjes

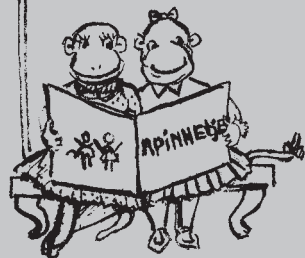
Apinnetjes, het is een van die echte Ariane-woorden. Zonder de typische Ariane-'brouw-r', helaas. Verder zijn Ariaans: Geert Booij, 'maar maar maar', en een onverbloemde felheid die even karakteristiek is als het grijze haar. Of er rond de UB ooit een Van Santenplein zal komen is onbekend maar bij de meeste studenten is vantsantiaans allang in het lexicon opgenomen; dat is waarschijnlijk een veel mooier compliment.

Namens het NNParlement 2008-2009 de allerbeste wensen.

Jelmer Birkhoff

VAN SANTENPLEIN

Desalniettemin is mijn indruk dat het algemene imago probleem van de opleiding Nederlands zich ook manifesteert in de houding van beoefenaars van andere vakken binnen de Faculteit der Geesteswetenschappen. Een voorbeeld hiervan is de achterflap van het handboek *Lessen in literatuur* dat enkele jaren terug van de hand van de genoemde docent van Literatuurwetenschap verscheen, waarop te lezen valt dat de auteur zich 'anders dan illustere voorgangers als Knuvelder en Anbeek [...] niet tot Nederlandse literatuur' beperkt. Nu is zijn boek een goede inleiding in de algemene literatuurwetenschap,

maar het verhoudt zich ongeveer tot Anbeek en Knuvelder als *Hoe en wat op reis in de tropen* tot twee historische reisbeschrijvingen. Neerlandistiek is geen germanistiek of slavistiek, noch algemene taalwetenschap of algemene literatuurwetenschap. Zij is een volwassen discipline met een karaktervolle, goed lopende opleiding. Velen uit het indrukwekkende bestand van interessante, productieve en hooggewaardeerde alumni zullen dit van harte kunnen bevestigen.

Max van Duijn

Verstrengeling

Ariane ken ik al heel lang, vanaf het begin van haar studie, ergens in de jaren '60 van de vorige eeuw. Bij onze eerste kennismaking moet zij de student en ik de assistent (van Stutterheim, ons beider leermeester) geweest zijn. Ik zal haar (wat zeker een belangrijke bijdrage aan iemands ontwikkeling is) de eerste beginselen van de historische grammatica bijgebracht hebben. Een paar jaar later veranderde onze verhouding: Ariane werd assistent (nog bij Stutterheim) en ik wetenschappelijk medewerker, en nog wat later werd zij dat laatste ook. De historische grammatica leerde ze toen van de andere kant kennen, namelijk bij het uitleggen ervan, samen met mij, aan jongerejaars. Samen maakten we ook losse syllabi om de moeilijke stof wat begrijpelijker te maken. Van die syllabi maakte ik gebruik bij het maken van een grote, 'alles'omvattende syllabus, waaruit ten slotte een boek, mijn Leerboek voor de Historische Grammatica, is gegroeid. In zekere zin kun je dus zeggen dat zij, in een heel vroeg stadium, daarvan aan de wieg heeft gestaan. Laten we zeggen: in de rol van peettante. In een heel vroeg stadium: na een korte periode waarin we beiden zowel bij de historische als bij de moderne taalkunde betrokken waren, gingen onze wegen uiteen. Ariane ging zich helemaal met de moderne taalkunde bezighouden en op den duur vooral met de morfologie, ikzelf met de historische taalkunde en op den duur vooral met taalvariatie. Maar behalve in de persoonlijke sfeer bleven we contact houden binnen de sectie taalkunde. Dat veranderde toen er na mijn benoeming tot hoogleraar twee aparte secties ontstonden. We hadden toen vooral met elkaar op bestuurlijk vlak te maken: meer dan eens hebben we samen in het vakgroepsbestuur gezeten. Ik heb in die tijd haar

grote bestuurlijke kwaliteiten leren kennen. Vooral als het ging om formatieberekeningen heeft de vakgroep (nu de opleiding geheten) veel aan haar te danken. Ze wist altijd wel wat meer in de wacht te slepen dan de autoriteiten ons hadden toebedacht. Ariane in de rol van bestuurlijk rekenwonder dus.

In de jaren '90 ontstond er weer een vorm van samenwerking op het vlak van het onderwijs. We ontwikkelden samen een nieuw studieonderdeel, namelijk 'taalnormen'. De eerste keer was de belangstelling werkelijk overweldigend, maar ook later hadden we niet (erg)

te klagen. We verbaasden ons over een

merkwaardig verschil tussen onszelf

en de studenten: terwijl wij graag

onze progressieve ideeën spuiden

over taalverandering en

spellingwijziging, reageerden

de meeste studenten zeer be-

houdend. Het onderdeel bestaat

nog steeds, weliswaar met een

sterk gewijzigde opzet. Ariane dus

in de rol van onderwijsontwikkelaar.

Jarenlang zijn onze loopbanen dus met

elkaar verstrengeld geweest. Zal daar nu

een einde aan komen? Dat zou men kun-

nen denken maar we zijn niet voor één gat

te vangen. Sinds voorjaar 2008 verzorgen we

samen HOVO-cursussen (HOVO = Hoger

Onderwijs Voor Ouderen). Dat betekent

een heel ander publiek dan we gewend

zijn, met ook andere uitdagingen. Maar

er is meer, althans dat hoop ik. Dat je

je geld voortaan uit een ander potje

krijgt, hoeft niet te betekenen

(zoals mijn eigen geval laat zien)

dat je niets meer in het onderwijs

zou kunnen doen. De docenten zijn schaars en wat

hand- en spandiensten kunnen goed van pas komen.

In ieder geval heb ik van een bijzondere belangstelling

voor geraniums (of het moest zijn dat het *geraniums* is

en niet *gerania*) bij Ariane nooit iets kunnen merken.

Ariane in de rol van rustende bejaarde? Ik kan het me

niet voorstellen.

Cor van Bree

Eerst groen dan bruin dan blauw

Kleurmetaforiek bij Georg Trakl en Hendrik Marsman

Georg Trakl, wie mag dat wel zijn? Dat was mijn eerste reactie toen men mij vroeg - in het kader van een verenigingsuitje naar Salzburg - een workshop te geven over deze Oostenrijkse dichter. Ik was dus zeker geen Trakl-kenner, maar ik was wel nieuwsgierig. Om de workshop aantrekkelijker te maken besloot ik het werk van Trakl (1887-1914) te vergelijken met dat van een andere expressionistische dichter, de Nederlander Hendrik Marsman (1899-1940).

zondere gevoeligheid voor kleur. Denk maar aan zijn beroemde gedicht 'Paradise regained': 'langs blauwe bergen van de morgen / scheert de wind als een antilope / voorbij'. Niet geheel toevallig las hij Trakl.

Kleuren bij Trakl: een voorbeeld

De gedichten van Georg Trakl zijn heel lastig te interpreteren. Rob van Erkelens voorzag een Nederlandse vertaling van commentaar: 'Trakl gebruikt een stijl waarin de zinsdelen los naast elkaar komen

Dat leverde een reeks ontdekkingen op die me nog nieuwsgieriger maakten. Met die gedichten van Trakl was iets bijzonders aan de hand. Zoveel muurgedichten Leiden telt, zoveel kleuren kent de poëzie van Trakl. Nu had ook Marsman een bij-

te staan en vergroot het betekenisbereik van de woorden.' Een voorbeeld van deze trakliaanse stijl is te vinden in het gedicht 'An einen Frühverstorbenen'. Ik citeer hier het hele gedicht omdat het Trakls kleurgebruik goed illustreert (de nummers

An einen Frühverstorbenen

O, der schwarze Engel, der leise aus dem Innern des Baums trat,
Da wir sanfte Gespielen ⁽¹⁾ am Abend waren,
Am Rand des bläulichen Brunnens.
Ruhig war unser Schritt, die runden Augen in der braunen Kühle des Herbstes,
O, die purpurne Süsse der Sterne.

Jener ⁽²⁾ aber ging die steinernen Stufen des Mönchsbergs ⁽³⁾ hinab,
Ein blaues Lächeln im Antlitz ⁽⁴⁾ und seltsam verpuppt ⁽⁵⁾
In seine stillere Kindheit und starb;
Und im Garten blieb das silberne Antlitz des Freundes zurück,
Lauschend im Laub ⁽⁶⁾ oder im alten Gestein.

Seele sang der Tod ⁽⁷⁾, die grüne Verwesung ⁽⁸⁾ des Fleisches
Und es war das Rauschen des Walds,
Die inbrünstige Klage des Wildes.
Immer klangen von dämmernden Türmen die blauen Glocken des Abends.

Stunde kam, da jener die Schatten ⁽⁹⁾ in purpurner Sonne sah,
Die Schatten der Fäulnis in kahlem Geäst ⁽¹⁰⁾;
Abend, da an dämmernder Mauer die Amsel ⁽¹¹⁾ sang,
Der Geist des Frühverstorbenen stille im Zimmer erschien.

O, das Blut, das aus der Kehle des Tönenden ⁽¹²⁾ rinnt,
Blaue Blume; o die feurige Träne
Geweint in die Nacht.

Goldene Wolke und Zeit. In einsamer Kammer
Lädst du öfter den Toten zu Gast,
Wandelst in traurem Gespräch unter Ulmen den grünen Fluss hinab.

- (1) speelkameraden
- (2) hij
- (3) monniksberg
- (4) op het gelaat
- (5) wonderlijk verpopt
- (6) luisterend in het loof
- (7) Letterlijk (vert. Frans Roumen): 'Ziel zong de dood'
- (8) ontbinding
- (9) schaduwen
- (10) De schaduwen van het bederf in kale takken
- (11) merel
- (12) 'uit de keel van de klinkende'

verwijzen naar vertalingen onder het gedicht). Laten we de voorkomende kleuren eens inventariseren. Trakl gebruikt ze op een verschillende manier. Soms 'gewoon', soms - simpel gezegd - 'symbolisch'. In de eerste strofe vinden we 'schwarze Engel', 'des bläulichen Brunnens', 'braune Kühle (des Herbstes)', 'purpurne Süsse (der Sterne)'; in de tweede 'blaues Lächeln', 'silberne Antlitz', in de derde 'grüne Verwesung des Fleisches', 'blauen Glocken (des Abends)'. Het vervolg bericht van 'purpurner Sonne', 'blaue Blume', 'goldene Wolke und Zeit' en 'grünen Fluss'.

Verschuiving

Wie de bovenstaande woordcombinaties in zich wil opnemen, komt voor een paar problemen te staan. Bijvoorbeeld bij 'in der braunen Kühle des Herbstes'. Een bruine koelte is moeilijk voorstelbaar. Een bruine herfst wel. Soms is een kleur niet direct toe-pasbaar op het zelfstandig naamwoord waar het bij hoort, maar is er sprake van een verschuiving: dan slaat de kleur wel op een woord in de zelfde regel of strofe. Iets dergelijks zou het geval kunnen zijn

met 'grüne Verwesung des Fleisches' in strofe drie. In de volgende regel wordt die *Verwesung* (ontbinding) immers in het bos gesitueerd. Hoe dan ook, twee keer vinden we in dit gedicht de combinatie van kleuradjectief en abstractum: 'braune Kühle', 'purpurne Süsse'.

Zo'n combinatie komt bij Marsman ook vele malen voor. Hannemieke Postma, die in 1977 op Marsmans *Verzen* promoveerde, concludeert hieruit dat de dichter dat procedé van Trakl overgenomen moet hebben: geen van de andere expressivistische dichters gebruikt die combinatie zo vaak en veel.

Grijze wind en zwarte sneeuw

Postma doet nog meer interessante waarnemingen. Je zou kunnen zeggen dat de kleur zich bij Trakl (en ook bij Marsman) op drie niveaus losmaakt van de gebruikelijke betekenis.

- 1) De kleur maakt zich los van zintuiglijke waarneming: 'blaues Lächeln' (zie boven, strofe 2), 'Goldene Wolke' (strofe 6), 'grijze wind', '(der linde) groene ademing' (Marsman, uit: De

Column Begrijpelijke taal

Zoet

Suiker, polydextrose, glucosestroop, maltitolstroop, invertsuikerstroop, gelatine, vruchtensap 5% uit concentraat, voedingszuur, aroma's, mono- en diglyceriden van vetzuren, glansmiddel, carmine, curcumine, carbovegetabilis.

En *passie*. Dat zit er, volgens de verpakking, in het snoepje *TrulyFruity*.

Wat heeft passie te maken met machinaal geproduceerde chemische snoepjes die verdacht veel op *jellybeans* lijken? Nieuwsgierig begaf ik mij naar de website van de snoepjes (weest u daar niet verbaasd over, tegenwoordig heeft alles een eigen website: de Chinese dwerghamster van de burens, de daklozenkrantverkoper, Hanneke Groenteman). Daar jubelde een anonieme instantie: *Vol enthousiasme stappen we met een nieuw snoepje op het speelveld dat wel heel makkelijk weghapt!* Haha, een speelveld weghappen. Goed, een menselijke fout. Ik was benieuwd hoe deze metafoer zoals hij bedoeld is - een snoepje op een speelveld - werd uitgewerkt.

Superfruitige berrybeans met een lekkere bite en met een dosis echte fruitsappen! Score ze! Aha, we (de consumenten) staan op een veld, waar we moeten spelen (maar tegen wie?), en dan kunnen we de snoepjes 'scoren'. Mentale notitie: is vruchtensap uit concentraat (zie de ingrediëntenlijst) wel echt 'fruitsap'?

Deze verpakking barst zowat uit zijn voegen van alle fruitigheid en als bonus zitten er ook nog eens een aantal overweldigende smaken in. Next level gegarandeerd! Hierin de derde aanwijzing voor de metafoer. Er is een volgend niveau, en dat is nog gegarandeerd ook. Maar wat voor spel

is dit? Wat voor spel spelen deze snoepjes met mij? Dan de bonus; het vermoeden stijgt dat dit van eenzelfde absurditeit is als 200 gramverpakkingen waarop staat: 50% MEER CHIPS! (dan in de 100 gramverpakking).

Wat dacht je van zinderende zwarte bessen, fantastische frambozen en de allerbeste bosbessen? Ik zal je zeggen wat ik daarvan denk. Ik vind het verdomd flauw dat de bosbessen niet mee mogen allitereren (waarom geen bulderende bosbessen?). Dan: *We doen er zoveel mogelijk aan om ingrediënten te gebruiken zoals de natuur het bedoeld heeft.* Die ingrediënten [...] zoals de natuur het bedoeld heeft betreffend: dit snoepje zit vol met chemicaliën die we nooit bij de groenteman zien liggen. Onder andere vijf synthetische zoetmiddelen, zoals polydextrose (E 1200) en maltitolstroop (E 965). En carmine (E 120)? Dat is - de horrorverhalen zijn waar - een kleurpigment, gemaakt van een op een cactus levend rood insect. *TrulyFruity's* claim dat de snoepjes Natuurlijk gekleurd zijn (zie verpakking) klopt dus niet.

Ik ben op zoek gegaan naar de verklaring voor het woord *passie* op de verpakking van *TrulyFruity*. Die heb ik niet gevonden. Wel vond ik dubieuze teksten; ik weet dat grammaticale correctheid in de reclame vaak ondergeschikt wordt aan de poëtische functie, maar ik begreep de teksten simpelweg niet.

En die passie? Erik Dams was mij al voor in zijn weblog *Er zijn te veel passieslogans* uit 2007. Een passie hebben (Van Dale: 1 het lijden van Jesus; 2 's hartstocht, drift; hartstochtelijke liefhebberij) is goed, vind ik. Ik begrijp alleen niet alle passies: Technisch Handels- en Adviesbureau Swart B.V. heeft een 'passie voor zwaartekracht'. Dat is mooi. Denk ik.

Emma Anbeek

Blauwe Tocht).

- 2) De kleurmetafoor staat in directe *tegenstelling* tot een zichtbare eigenschap van het grondwoord: 'schwarzer Schnee' (elders bij Trakl) 'groene duister' (Marsman).
- 3) De betekenis van de kleur wordt *subjectief* geladen; 'schwarzes Schweigen' (elders bij Trakl) 'blauw geluk', 'groene gevaren' (Marsman).

Bij dit gebruik spreken we wel van een 'chiffre' een kleur met een symbolische, subjectieve gevoelswaarde. Verschil tussen Marsman en Trakl is dat de waarde van zo'n chiffre bij Marsman vaak vastligt, en bij Trakl niet. Bijvoorbeeld bij de kleur blauw, zoals we in het vervolg zullen zien.

Eerst groen dan bruin dan blauw

Als men het kleurgebruik van Trakl en dat van Marsman aan een vergelijking onderwerpt, vallen

Een ontmoeting in Eygalières

In de zomer van 2002 reed ik op de fiets langs een terras in Eygalières, een niet zo toeristisch dorp ten zuiden van Avignon. Op dat terras zaten Ariane en Mani. Natuurlijk stapte ik af en maakte ik een praatje. Zij zaten daar voor een paar dagen in een hotel. Ikzelf, vertelde ik, zat verder weg ergens op een camping.

Toen ik 's avonds, na een lange tocht, bij mijn caravan aankwam, zat er een briefje op mijn deur: of ik geen zin had om met ze uit eten te gaan. Ariane was alle campings in de wijde omgeving langsgereden om te vragen of ze een Hollandse gast hadden, een man alleen, met een kaal hoofd en een caravan. Het werd die avond een bijzonder geanimeerd diner – daar staat Mani borg voor. Maar het was vooral troostrijk. Ik was die zomer voor het eerst in mijn eentje gaan camperen na het overlijden van mijn vrouw Hanneke in 2000.

Na haar overlijden had Ariane me een bijzonder inlevend mailtje gestuurd – ik had de collega's gevraagd mij niet aan te spreken. Dat paste helemaal bij hoe ik haar de laatste jaren had leren kennen. Maar niet bij hoe ik, zeker niet als enige, haar oorspronkelijk heb ervaren. Als de meest vinnige vergaderaar van de Opleiding, en ver daarbuiten. Ze was de schrik van elk Bestuur en van elke persoon of groep die in een vergadering tegenover haar kwam te staan. In de eerste jaren met Taalbeheersing heb ik dat geweten, al heeft ze – zoals ik eerder heb gezegd – altijd een goed onderscheid gemaakt tussen mijn persoon en mijn vak. Ik denk dat Ariane altijd die twee kanten heeft gehad, maar dat de zachte krachten ook bij haar in de loop der jaren zijn gaan winnen.

Toine Braet

een aantal overeenkomsten en verschillen op. De kleur groen bijvoorbeeld kan bij Trakl een tweeledige meerwaarde hebben. Met positieve betekenis gaat het om 'vrede, droom': 'Wandelst (...) den grünen Fluss hinab' (elders: 'Das Herz versöhnt in grüner Stille') maar groen kan ook staan voor 'verval' (die grüne Verwesung des Fleisches).

Bij Marsman is die tweeledige meerwaarde terug te zien. De notie 'vrede' zien we bijvoorbeeld terug in De Blauwe Tocht, uit de bundel *Verzen*:

Enkel der linde groene ademing
is van den bloesemdroom dier nachten vol:
een ronde stem die door de wegen luidt

De notie 'verval' is terug te zien in 'Delft' uit dezelfde bundel:

Groene dood
in de gracht
verzonken

Wat de kleur bruin betreft: als die bij Trakl meerwaarde heeft, dan valt die te omschrijven als 'herfstig, oud, vredig': onder meer in het bovenstaande gedicht, strofe één: 'in der braunen Kühle des Herbstes', elders: 'in der braunen Stille des Herbstes' en 'braune Stille'. Bij Marsman komt men bruin onder meer tegen in 'Bloesem', maar niet in een specifieke herfstcontext:

Oneindig zijn de vloeren van den nacht –
en droomend bruine vrede, deint, o akkeraarde,
dit donkre nachtland in uw warmen schoot

Vriendschap op de werkvloer

Ariane leerde ik kennen in de zomer van 1986, toen ik bij Dutch Studies ging werken.

Ik woonde in die tijd nog in Amsterdam, en kwam dus iedere ochtend met de trein naar Leiden. Op een van mijn eerste werkdagen werd ik 's ochtends vanuit de koffiekamer door Jan de Vries gewenkt; hij was daar druk in gesprek met Teun Hoekstra, Jan Kooij en een mij onbekend paar. Dat waren dus Ariane en Mani. 'Ze hokken', kreeg ik van Jan te horen. Ik geloof dat we meteen bevriend raakten.

Er wordt wel eens gezegd dat je een vriendschap op de werkvloer beter kunt vermijden, net als een liefdesrelatie, maar bij mijn vriendschap met Ariane heb ik alleen maar baat gehad. Het maakte het werk leuker en interessanter, en in de afgelopen twintig jaar hebben we ook thuis ontzettend veel gezellige avonden doorgebracht en talloze telefoongesprekken over ditjes en datjes gevoerd. Het is fijn om een vriendin te hebben die je door dik en dun steunt, en met je meedenkt als het tegenzit.

Ik geloof niet dat Ariane ooit boos op mij is geweest, gelukkig maar, want voor een geïrriteerde Ariane moet je oppassen. Vooral als het om bestuurlijke kwesties gaat. Dat heb ik eens mee-gemaakt op een vragenuurtje georganiseerd door het faculteitsbestuur waarin een bestuurlijke vernieuwing werd verdedigd. Ze opende zo'n spervuur aan kritische vragen, dat het gewoon beangstigend was. Omdat de decaan, Fasseur, haar op een gegeven moment het woord niet meer wilde geven, probeerde ze mij ertoe te zetten een paar van haar vragen aan hem voor te leggen. Daar heb ik voor bedankt, natuurlijk. Ik zat toen naast haar, en op een gegeven moment probeerde ik de afstand tussen ons wat te vergroten: ik hoopte dat niet iedereen dacht dat ik bij háár hoorde.

Een andere keer dat ik Ariane met een mengeling van bewondering en angst heb bekeken was op haar

promotie. Zij promoveerde vrij laat in haar carrière, eerder had ze er gewoonweg nooit tijd voor gehad. Of misschien moet ik zeggen, nooit de tijd voor genómen, ik denk dat Ariane het besturen toch nog net iets leuker vond dan haar wetenschappelijke werk. Gezien haar verbale kwaliteiten had ik van tevoren wel iets bijzonders verwacht, maar omdat Ariane op de meest onvoorspelbare momenten ook heel onzeker kan zijn, was ik er niet helemaal gerust op. Maar ze overtrof mijn stoutste verwachtingen! Nooit heb ik – en ik heb heel wat promoties bijgewoond! – zo'n show mee-gemaakt. Die arme, arme commissieleden die een kritische vraag over haar boek durfden te stellen. Het ergst werd Jaap van Marle afgeslacht, het leek wel op zo'n goedkope cowboyfilm, waarin je niet begrijpt waarom de verliezende partij nog steeds, zij het wankelend, op zijn benen staat. Ariane bracht hem in de eerste zin van haar antwoord al direct een verbaal knock-out toe, maar daarna kreeg hij *nóg* een slag, en *nóg één*.... Ze sprak rustig, vriendelijk, zonder één keer te haperen, prachtige volzinnen, maar de inhoud was verschrikkelijk. Het ging maar door, de zaal luisterde ademloos toe, die arme man. Gelukkig mogen opponenten zitten.

Begin jaren negentig hebben Ariane en ik samen een aantal onderzoeksgroepen begeleid en artikelen geschreven, wat voor mij een van de hoogtepunten

vormde in mijn wetenschappelijke carrière. Niet alleen omdat ik gratis college kreeg in de morfologie- Ariane is zo iemand die álles van haar vakgebied paraat heeft -, maar ook omdat de colleges echt spannend waren. Voor de studenten, maar ook voor ons zelf.

Ooit zei Simon Dik een keer tegen mij: 'Hoe kan iemand tegelijkertijd zo intelligent zijn en zo dom doen?' Het

was, dat weet ik zeker, bedoeld als compliment. Een soortgelijke vraag zou ik over Ariane willen stellen: 'Hoe kan iemand die zo dodelijk kan formuleren, tegelijkertijd zo ontzettend lief zijn?'

Van Ariane mijn collega neem ik afscheid, van Ariane mijn vriendin gelukkig niet.

Josien Lalleman

Josien en Ariane in gesprek met Jan de Vries.

Ten slotte blauw. Blauw staat volgens Postma bij Marsman voor 'puur, extatisch, juichend geluk'. Naar mijn idee is dat niet altijd, maar wel vaak zo: In 'Vrouw':

Mijn valse handen tasten even
het sierend kransen van uw blauwe haren

In 'Bloesem', bijvoorbeeld:

Als gij den avond om uw schouders plooit (...)
blauwen uw ogen bloei
en slaan de velden witten geur en wijn

En in 'De blauwe tocht':

één blauw geluk, dat onze schreden drenkt

En later, in 'Paradise regained':

De zon en de zee springen bliksemend open:
waaiers van vuur en zij;
langs blauwe bergen van den morgen
scheert de wind als een antilope
voorbij

Maar in 'Berlijn' is een iets ander blauw te zien, met een verwijzing naar 'Turm der Blauen Pferde' een schilderij van de Duitse expressionist Franz Marc:

Maar of en dus?

Ik weet nog heel precies wanneer ik voor het eerst met Ariane in aanraking – of misschien moet ik zeggen: in aanvaring – kwam: in het voorjaar van 1984. Aanraking is trouwens sowieso geen goed gekozen woord want het contact verliep via de telefoon.

Ik had toegezegd vóór een bepaalde datum een recensie te schrijven voor *Forum der Letteren*, een mooi wetenschappelijk tijdschrift waar Ariane jarenlang redacteur van is geweest en dat helaas niet meer bestaat. Op een gegeven moment bleek echter dat ik mijn toezegging niet kon waarmaken. Nu werkte ik in het anarchistische Amsterdam, waar ik ook had gestudeerd, en daar namen wij het niet zo nauw met toezeggingen, afspraken en *deadlines*; wij hadden ons immers bevrijd van alle kleinburgerlijke beperkende en beklemmende fatsoensnormen. En wat betekenden een paar maanden en een of twee nummers van het tijdschrift later nu in het licht van de grotere en hogere doelen die wij ons zelf in Amsterdam stelden? Dat moest men bij *Forum der Letteren* natuurlijk ook begrijpen.

Met die houding was ik bij Ariane aan het verkeerde adres. Ze belde me op en maakte mij op zeer rustige maar verder niet mis te verstane wijze duidelijk dat toezeggingen toezeggingen zijn en dat zij mijn bijdrage per ommekeer verwachtte. Ik was geïrriteerd en boos maar ook geïmponeerd en enigszins beschaamd, en ging meteen aan de slag om de bespreking zo snel mogelijk te kunnen inleveren. Uiteraard werd ik door dit voorval bevestigd in mijn (voor-)oordeel dat in

Leiden de laatste resten van bekrompen Nederland zorgvuldig werden geconserveerd. En ergens diep in mijn achterhoofd werd de vraag opgeslagen: Ariane lijkt me competent, zakelijk en effectief *maar* ... is ze ook betrokken, inlevend en aardig?

Toen ik zo'n kleine vijftien jaar later zelf in Leiden ging werken, was ik dus een gewaarschuwd man. En als lid van het bestuur van de toenmalige Faculteit der Letteren kwam ik al snel Ariane tegen, onder andere als kritisch lid van de faculteitsraad. In die hoedanigheid geselde zij regelmatig de gekromde rug van het bestuur. En zoals bekend: zweepslagen zijn het pijnlijkst wanneer ze raak zijn, en die van Ariane waren vrijwel altijd raak. Want met haar glasheldere verstand, haar analytische gaven, haar grote kennis van zaken en haar vlijmscherpe tong, beschikt zij over een krachtig arsenaal. En toen ik hier pas werkte heb ik me bij zo'n exercitie regelmatig – variërend op de woorden van Hooft – afgevraagd: straf is je hand *maar*... hoe zit het met je gemoed?

Als je Ariane echter beter leert kennen – en ik ben heel erg blij dat ik haar beter heb leren kennen – dan kom je erachter: met dat gemoed zit het zeer zeer goed! Ariane is niet alleen erg aardig maar ze is ook zeer betrokken bij het zakelijke en persoonlijke wel en wee van studenten en collega's, in wie ze zich overigens uitstekend kan inleven. En ook heeft ze hart voor de zaak en voor het algemeen belang van opleiding, faculteit en universiteit. Je kunt je kortom geen betere docent of collega wensen. En door te zijn wie zij is, heeft zij mij een belangrijke les geleerd: aardig, betrokken en inlevend is mijn gemoed, *en dus* ... is mijn hand straf!

Ton van Haften

maar schokken steigert zij den hemel in
als een blauw paard van Marc in 't luchtgareel

Bij Marsman geen verstilling of weemoed meer. 'Marsmans "blauw" heeft een eigen chifffre waarde, ook al is Trakls "blauw" er de aanzet voor geweest' (Postma). Bij Trakl staat blauw enerzijds voor het goddelijke, reine, eeuwige, en anderzijds voor vergankelijkheid, lijden, *Hinsterben*. Blauw wordt door Trakl ook wel auditief gebruikt: bijvoorbeeld in het bovenstaande gedicht 'die blauen Glocken des Abends'. Ergens spreekt Trakl van 'Die blauwen Stille des Ölbaums'. Postma zegt hierover: 'Opvallend is de verschuiving naar de 'olijfboom', waar de kleur toch niet op toe te passen is: een olijfbom is grijsgroen. Mogelijk wordt aan de blauwe glans van de schaduw gerefereerd – ook Van Gogh schilderde blauwe olijfbomen'.

Rimbaud en Van Gogh

Die verwijzing naar de schilderkunst is de laatste ontdekking die ik met u wil delen. Van Georg Heym, een andere Duitse expressionistische dichter, is bekend dat hij werk van Van Gogh heeft gezien. Volgens Arthur Lehning stelt Heym dat hij 'door het zien van deze schilderijen tot het gebruik van kleur in zijn poëzie is gekomen'. 'hij ziet alle kleuren zoals ik ze zie' heeft Heym geschreven. De Franse dichter Rimbaud, die Trakl zeer sterk beïnvloed heeft, is volgens Lehning ten slotte de belangrijkste pionier op het gebied van symbolisch kleurgebruik: 'Vijftien jaar vóór Van Gogh de kleur gebruikt, niet meer om de werkelijkheid te schilderen, maar om de intensiteit van zijn gevoelens uit te drukken, veertig jaar vóór Franz Marc blauwe en rode paarden zal schilderen, spreekt Rimbaud in zijn gedichten van rode weilanden en blauwe merries'.

Het goud van de lamp

Ten slotte nog een antwoord op de vraag hoe Marsman in aanraking is gekomen met het werk van Trakl. Waarschijnlijk heeft hij diens gedichten het eerst onder ogen gehad in de zomer van 1918. Zeker is dat hij in 1921 door het enthousiasme van Duitse vrienden aangestoken, blijvende bewondering opvatte voor deze Oostenrijkse expressionist. In een essay uit 1923 zal Marsman van Trakl getuigen: 'Een koelen avond, rond middernacht (...) zat ik nog wakker in het bloeiend prieel van den nacht. De kamer was laag, balken streepten somber den zolder, de wanden waren dromend met schaduw bekleed en over de tafel stroomde het goud van de lamp; daarnaast lagen, zag ik, aanschuivend tot lezen, de verzen van Trakl. (...) Sindsdien werd mij dit boek een onvervreemdbaar eigendom.'

Nels Fahmer

Literatuur:

- Goedegebuure, J. L. *Zee, berg, rivier. Het leven van H. Marsman*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 1999.
- Goedegebuure, J. L. *Op zoek naar een bezield verband. De literaire en maatschappelijke opvattingen van H. Marsman in de context van zijn tijd*. Amsterdam: Van Oorschot, 1981.
- Lehning, A. *Marsman en het expressionisme*. Utrecht: Reflex, 1978.
- Marsman, H. *Verzameld Werk*. Amsterdam: Querido 1979.
- Postma-Nelemans, J. M. J. *Marsmans Verzen. Toetsing van een ergocentrisch interpretatiemodel*. Groningen: Wolters-Noordhoff, 1977.
- Trakl, G. *Gedichten. Keuze uit zijn poëzie*. Met commentaren door Rob van Erkelens en vertalingen door Frans Roumen. Baarn: Ambo, 1990.
- Trakl, G. *Gedichte*. Frankfurt am Main: Scheffler, 1970.

Streng

Tijdens mijn studie Nederlands in Leiden zijn er drie bepalende momenten geweest. De eerste was al heel snel tijdens het vak Inleiding Nederlandse Taalkunde, gegeven door Hans Bennis. In een grote collegezaal legde hij uit dat er *verbs geraised* moesten worden om van de onderliggende bijzin-constructie een hoofdzin te maken. Daar geloofde ik dus niks van en ik vroeg, vanuit boven- en achterin een roezemoezende zaal of hij dan echt geloofde dat op het moment dat ik aan het praten was ik al mijn *verbs* aan het *raisen* was. "Jawel" was het onbegrijpelijke antwoord en vanaf toen was ik psycholinguïst. Het volgende bepalende moment was tijdens het leukste college van mijn studie, Eerste- en Tweede-taalverwerving door Ariane van Santen en Josien Lalleman. Omdat een aantal artikelen van dat college door wetenschappers van het "Max Planck Instituut für Psycholinguistik" waren geschreven, wilde ik dolgraag daar stage gaan lopen. Ariane kon dat voor me regelen. We gingen een dagje samen naar Nijmegen om kennis te maken met Harald Baayen en Rob Schreuder. De stage was geweldig, en ik zou mijn scriptie gaan schrijven over het onderwerp van de stage. Maar ondertussen was ik al bijna aangenomen in Nijmegen om te gaan promoveren, en was ik bezig mijn eerste artikel te schrijven. Dus vond ik die scriptie niet zo gek belangrijk meer. En toen diende bepalend moment nummer drie zich aan en gebeurde het dat ik op haar kamertje zat te huilen. De scriptie was niet goed. Ik deed niet mijn best. Ze had gelijk en eigenlijk maakte dat mij boos. Dus moest ik wat laten zien en werd het uiteindelijk toch een 9. Sindsdien, als ik me ergens gemakkelijk van af wil maken, denk ik terug aan Ariane en besluit toch maar mijn best te doen.

Nivja de Jong

“Mevrouw, moeten we dit echt leren?”

Veel Siegenbeek-leden werken in het middelbaar onderwijs en ook een belangrijk deel van de studenten Nederlands komt later voor de klas te staan. Onderwijszaken staan daarom centraal in deze rubriek ‘Leskwesties’. Docerende neerlandici reageren kort op een actuele stelling, zodat een klein debat op papier ontstaat. In dit nummer deel 2, over spelling- en grammaticaonderwijs. Ditmaal is de vraag: **Spelling- en grammatica-onderwijs, nuttig of overbodig?** Hieronder vindt u de stellingname van Caryn ‘t Hart, docent Nederlands aan de Hogeschool Leiden.

De zin ‘de docent gaf de student een cactus’ staat op het whiteboard. Met een reeks pijlen en geba-

ren heb ik uitgelegd wie wat doet, wie meewerkend voorwerp is en hoe de zinsdelen elkaar nodig hebben.

“Mevrouw, waarom moeten we dit leren?”

“Ja mevrouw, wat heeft dit met rechten te maken?”

Voor me zit een groepje eerstejaars. Kijk, dat ze hun d’tjes en t’jes moeten bijschaven is inmiddels wel tot ze door-

gedrongen. Als jurist moet je foutloos kunnen schrijven, dat zijn ze met me eens. Je kunt geen brief vol taalfouten aan je confrère sturen. Maar het is hun een raadsel dat wij ontleden in het curriculum hebben opgenomen. Ze hebben moeite om het op te pikken. Dat zal voor een deel door het onbegrip komen. Immers, als je iets zinloos vindt zul je het moeilijk vinden om je ervoor in te zetten.

Kwamen ze met spellen de laatste jaren nog wel in aanraking, ontleden is voor mijn studenten blijkbaar langer geleden. Waarschijnlijk is het lijdend voorwerp voor het laatst in de derde klas aan hen verschenen... Toch al gauw zo’n drie jaar geleden. Drie jaar is veel als je een puber bent. ‘Dat weet ik echt niet meer hoor mevrouw.’ Maar, er zitten hier ook studenten met andere achtergronden. Als ontleden al de revue heeft gepasseerd tijdens hun vooropleiding, dan is dat minstens een jaar of vijf terug geweest.

Als dit een musical was, zou ik nu een passievol en levendig lied zingen. Ik zou de studenten toezingen dat ontleden een manier is van kijken naar de wereld, een manier van denken over de werkelijkheid. Als je het object, het indirect object en het subject van elkaar kunt onderscheiden, gaat er een nieuwe wereld voor je open. Je kunt talen vergelijken en kennis over nieuwe talen opdoen gaat zo veel gemakkelijker. Je kunt gedichten anders lezen, beseffen welke samenhang er is en welke verbanden er soms ontbreken. Je zult merken dat je je meer bewust wordt van wat je eigenlijk doet

Het Bureau

Ik weet niet helemaal zeker of Ariane van *Het Bureau* van J.J. Voskuil houdt, maar het kan bijna niet anders. Net als Maarten Koning verenigt Ariane eigenschappen in zich die op het eerste gezicht strijdig zijn. Ze heeft een zichtbare hekel aan langdurig vergaderen, maar ze is er altijd bij en bemoeit zich overal mee – om de ergste schade voor de opleiding en de studenten (‘die kinderen’) te beperken.

Zoals Koning dat voor ‘zijn mensen’ doet. Ze verzet zich tegen de zoveelste vernieuwing van het onderwijsprogramma, maar ze heeft vervolgens wel als eerste een nieuw programmaschema gemaakt. Natuurlijk is het eigenlijk allemaal onzin, maar het moet wel grondig en op tijd gebeuren – je hóort het Maarten tegen zijn vrouw Nicolien zeggen. Ariane is bezorgd dat ik te veel werk op me zal nemen voor een nieuw college, maar ze heeft intussen haar eigen deel al tot in de puntjes voorbereid. Ze zegt dat er ‘natuurlijk helemaal geen haast’ is met het uitrekenen van de tentamencijfers, maar stuurt – op zondag – al wel maar vast de uitslag voor haar eigen tentamenvragen. Er is trouwens nog een heel andere overeenkomst tussen Ariane en Voskuil/Koning: er valt tussendoor ook nog heel wat te lachen.

Voor de toekomst wens ik Ariane toe dat ze zich haar eigen raadgevingen aan mij ter harte neemt: ‘Er is geen gierende haast bij’, ‘Pas je op dat je niet te veel doet?’

Ronny Boogaart

Een loflied

Of ik “een herinnering, een anekdote of een typerende schets” in het aan Ariane gewijde *Metaal* zou willen bijdragen. “Ik had immers nog met haar geschaatst.” Dit laatste zal ik niet ontkennen, maar of onze kluuntocht in N-Holland, (40 [veertig!] km, de laatste waarvan ik de kleine meid op mijn rug heb genomen; kon toen nog wel), interessant genoeg is als *herinnering*? Dan wellicht toch eerder hoe het allemaal begon, 25 jaar geleden in ons ‘gremium’, een lichaam (sdeel) bedoeld om het faculteitsbestuur tijdens de toenmalige afslankingsmanoeuvre bij te staan. Hoe Ariane tijdens de zittingen het woord placht te nemen om het vervolgens nooit en te nimmer meer af te staan, zonder overigens ooit in een anakoloet te verzanden. En hoe toen iedereen dacht: dat meisje moet dus in het faculteitsbestuur en dat ik mee mocht en hoe onze eerste bijdrage aan de facultaire afslanking bestond uit de eliminering van één dekaan en één directeur (misschien een ideetje?). En (*anekdote!*) hoe om dit te vieren ze op verzoek van de overige (mannelijke) bestuursleden voor één keer in een rokje verscheen (schotse ruit, nog van haar gymnasiumtijd) om te bewijzen dat ze wel degelijk benen *had*, en dat dit daarna dus nooit meer hoefde.

Nee, dan toch maar liever een *typerende schets*. Het proefschrift *Productiviteit in taal en taalgebruik: een studie op het gebied van de Nederlandse woordvorming* van 1992, sloeg in mijn gezin in als een bom. Mijn vrouw had Nederlands gestudeerd en zelf was ik taalgebruiker. Uit dien hoofde waren we beiden even gefascineerd en rukten het werk uit elkanders handen onder het slaken van argumenten als “ik ben neerlandica” versus “maar ze is mijn vriendin”. Enfin, we brachten onze bewondering ter gelegenheid van het promotiefeest in een liedje onder woorden. En dat product wil ik bij deze gelegenheid gaarne nog eens aanbieden.

Ik ben chauffeur,
maar ik ben nog chauffeurder.
Schuif dergelijke onzin
maar onder onze deur deur.
Chauffeur, dat is nog denkbaar,
chauffeurder is onmogelijk.
Want volgens onze doctor

is zo'n woord wat minder ogelijk.

Refrein:

Ach lieve Ariaan
Wat doe je ons toch aan?
Wie denk je met een 'groepsbelanger' nou te inter-
resseren,
behalve een paar 'zelfkanters' of sterk verkalkte
heren?
Zoek toch een andere baan.
Ik raad de Hema aan.

Ik ben angsthazig
en ik lavendelogig.
Ik ben onorthodox
en ik ben ongelovig.
Dit alles tolereert de taal
als 'k Arie mag geloven,
maar een 'driewiel' en een 'veelwif'
gaan ons geloof te boven.

Refrein:

Een bever voelt zich beverig
een kever soms wat k(l)everig.
Dat komt omdat die dieren van hun moeder moes-
ten leren
zichzelf bij tijd en wijl denominaal te produceren.
Maar wat doet dan de boktor?
Vraag dat de jonge doctor.

Een kalf wordt koe
en kan als koe pas kalveren.
't product van dat gedoe
noemt men dan ook weer 'kalveren'.
't wekt allemaal de indruk
van dat hele produktieve,
maar we noemen het 'creatie'
om Schultink te gerieven.

Refrein:

O knappe Ariaan
je hebt het nu gedaan.
Geheel op eigen kracht en zonder enige versterking
doorbrak je ongemerkt je syntagmatische beper-
king.
Van Marle zijn domein (of: Maar lieve Ariane,
dat is jou veel te klein Laten we nu gaan kanen)

Henk Versnel

als je praat of schrijft. De toegang tot werkelijke kennis word een eenvoudiger weg. Je zult veel minder vaak de draad kwijtraken want je wordt een betere luisteraar, schrijver en spreker.

Maar het is geen musical. We houden het dus simpel en toepassingsgericht. “Ontleden leert je snappen hoe zinnen in elkaar zitten,” zeg ik. “Dat helpt je als je straks het wetboek gaat lezen. Het is dan heel handig om te weten wie wat doet en

wie wat ondergaat. We willen deze kennis opfris-
sen zodat je straks makkelijker wetsartikelen kunt
ontleden en interpreteren.” Met lege blikken kij-
ken ze me aan, die studenten van mij. Het zal wel,
denken ze. Beleefd doen ze alsof mijn uitleg de
zaken verduidelijkt heeft. Maar ze zijn nog steeds
sceptisch. Toch lijkt het nu beter te gaan, of ver-
beeld ik me het maar?

Caryn 't Hart

De paranimfen van Eep Francken: Ariane van Santen en Geertrui Marks, 22 nov 1990

Bijna zusjes

We schrijven de zestiger jaren en we waren jong, eigenwijs en eensgezind, Ariane en ik. Ariane was ouder dan ik, in leeftijd en studiejaar, maar we leken wel zusjes, beiden even groot en blond. We droegen allebei een nette camel jas, met losse bontsjaal, Ariane panter en ik persianer, en handschoenen van Gerzon. En we waren keurige, maar wel opstandige, VVSL-meisjes. Maar meer nog waren we 'neerlandici', niet 'neerlandicae', want we hechtten aan gelijkheid der seksen. Bij de neerlandici was het leuker dan bij 'de club', die knap saai was. Wij wilden ook wel eens met bitterballen gooien, net als de heren van het Corps. Dat is er nooit van gekomen, maar wel heb ik vrolijke herinneringen aan veel jonge jenever en dan samen gaan plassen. Net als tijdens een neerlandicizeiltochtje bij koud weer en alleen open veldjes ter beschikking. Omdraaien heren!

Wij beoefenden ook de gelijkheid der generaties: "Professor, wilt u ons Ariane en Afra noemen?" Peinzende blik, dan: "Als jullie dan meneer tegen me willen zeggen." Behoorde je toch al tot de happy few. Wat we ook waren, we volgden privatissima bij Gomperts en Zaalberg. Prachtige herinneringen, de boerderij in de Achterhoek, de gastvrijheid in de Mariënpoolstraat. Of Ter Braak en Verwey ons veel nader zijn gekomen, weet ik niet. Misschien Ariane wel, zij was veel meer dan ik echt georiënteerd op de neerlandistiek, ik ging in haar kielzog mee, maar koos uiteindelijk een andere richting. We verloren elkaar ook wat uit het oog, maar soms hebben we opeens een lunchafspraak en dan is het alsof het gisteren was, zo vanzelfsprekend zijn we weer bijna zusjes.

Afra Wamsteker-Meijer

Telefoon

Het was eind jaren negentig dat Ariane van Santen mij om een uur of elf 's avonds wakker belde. Ze wilde de nota bespreken die ik vlak ervoor had ingeleverd voor het vak Taalnormen, precies op een avond waarop ik dacht wat slaap in te gaan halen. Hoewel Ariane zich ongemakkelijk leek te voelen bij de situatie, en zich omstandig verontschuldigde, vond ik het eigenlijk wel grappig allemaal, en dacht er verder niet al te veel bij na.

Als ik er nu, bijna twaalf jaar later, aan terugdenk, dan verbaast dat me wel. Kennelijk belde ze al haar studenten om zomaar een nota te bespreken voor zomaar een vak op een tijdstip dat de meeste andere mensen iets anders te doen hebben dan werken. In mijn geval ging het ook nog eens om een behoorlijk middelmatige nota, waar ze bewonderenswaardig aardige dingen over zei.

Later vertelde Ariane een keer dat ze zichzelf soms een beetje saai vond: al haar hele werkend leven had ze doorgebracht op de Leidse universiteit (en zo zou het ook blijven, naar nu blijkt), maar het kan niet anders dat hordes neerlandici haar daar enorm dankbaar voor zijn.

Al was het alleen al omdat ze die verschrikkelijke propedeusecolleges Ontleding (uit de blauwe syllabus) nog een beetje dragelijk wist te maken, en colleges als Het Woord en Kindertaalverwerving zelfs gedenkwaardig interessant. Ik ben Ariane er in elk geval dankbaar voor.

En ook voor het engelengeduld dat ze had met m'n afstudeerscriptie, voor de personeelsadvertentie die ze me toestopte na de buluitreiking (en waaraan ik min of meer m'n huidige baan te danken heb) - en voor alle humor, tegendraadsheid, betrokkenheid en alle stimulerende woorden, zoals die van het telefoontje uit 1997.

Ariane, bedankt. Ik wens je een mooi afscheid, en ik hoop dat je samen met je man heerlijk zult genieten van het leven zonder Universiteit Leiden!

Saskia Aukema

Met Mani Kummer en Herman Verhaar bij het boerderijtje van Gomperts in Kotten (begin jaren '70)

V.l.n.r. Gomperts, Ariane, Eep Francken, Agnes van Rees, Herman Verhaar, Peter en Helbertijn Schmitz en Afra Wamstecker-Meijer, voor het Ter Braakhuis in Eibergen (nu helaas afgebroken).

Vergaderen met Ariane

Toen ik ooit mijn eerste vergadering meemaakte met Ariane, wist ik meteen dat ik met een echte te maken had: een vergadertijger. Zij was vanaf het vaststellen van de agenda actief in debat met de voorzitter. Wist de lachers snel op haar hand te krijgen met smakelijke typering van gezamenlijke tegenstanders, krasse krachttermen ("bullshit!") en welgemikte plaagstoten tegen langzaam op gang komende opposenten. Het knapste vond ik dat Ariane rook waar de kansen lagen: ze herkende in een betoog het ene zwakke argument feilloos en hakte daar zo stevig op in ("bullshit!") dat de ongelukkige opponent ontredderd nog wat napruttelde, maar feitelijk meteen uitgeschakeld was. Haar geheime wapen was haar steengoede voorbereiding: haar analyses en alternatieven waren doordacht en reeds uitonderhandeld op de wandelgangen zodat wanneer het op hoofdlijken stemming aankwam er doorgaans een meerderheid voor Arianes plannen en amendementen werd geconstateerd. En dreigde een agendapunt tot een ongeweldig besluit te leiden, dan waren er altijd nog ontregelende ironische opmerkingen, vertragingstactieken, of – zeker ook – soepele compromissen mogelijk. In tal van commissies en faculteitsraadvergaderingen was ze een plaag voor een slappe en te weinig doortastende voorzitter: er moesten natuurlijk wel resultaten geboekt worden. Ze had er schik in en was – anders dan veel collega's – niet bang veel energie in het noodzakelijke vergaderwerk te steken. Daar hebben de sectie Taalkunde, de Opleiding Nederlandse Taal en Cultuur en de Faculteit heel veel aan te danken gehad. Ik draag Ariane hierbij voor voor de universitaire vergadertijgerbokaal. Eventuele tegenkandidaten maken geen schijn van kans.

Jaap de Jong

Kleurpotloden op college. Een herinnering.

Begin jaren '80 begon ik aan de doctoraalstudie Nederlands in Leiden, en een van mijn eerste werkgroepen was "De metafoor" door Ariane van Santen en Hans Gomperts. Wat een geweldig college was dat. Van wat ik toen geleerd heb over woordbetekenis heb ik tot op de dag van vandaag plezier. Zelf artikelen lezen, voorbeelden zoeken, standpunten vergelijken. Dit alles onder leiding van een gedreven docente (Gomperts hield zich op de achtergrond) die het onderwerp dichtbij wist te brengen, ondermeer door de vele voorbeelden, ook uit de krant van gisteren. Op een keer kwam een van de studenten binnen met een kleuter aan de hand: de oppas kwam niet opdagen. Ze veronderstelde dat haar dochtertje wel mee mocht aanzitten aan de wetenschappelijke dis als ze ondertussen maar zoet ging zitten tekenen. Maar dat kon Ariane niet accepteren. Hoe konden de studenten zich voor honderd procent concentreren op de metaforische stof met een kleurende kleuter aan tafel? Het resultaat was dat moeder en kind afdropen. Wel een strenge juf, dacht ik. Ik kon wel meevoelen met die medestudente, maar tegelijk waardeerde ik Arianes verdediging van de kwaliteit van het college.

Meer dan twintig jaar later werd ik Arianes collega. Een heel nieuwe generatie neerlandici had zich ondertussen aangediend. Met enige regelmaat

Bij Gomperts in Kotten, met op de achtergrond Helbertijn Schmitz en Gomperts, rechts Herman Verhaar

voerden studenten redenen aan waarom ze niet konden komen of hun opdrachten niet hadden kunnen maken, en die liepen van serieuze gezondheidsproblemen tot verkeerd kijken in het collegerooster. De reacties van Ariane typeerden haar als een nog steeds gedreven, ervaren, betrokken, meelevende en soms ook strenge docente. Dat maakte het, samen met haar vakkennis, tot een groot plezier om met haar samen te werken. Alleen jammer dat er niet één keer een jonge moeder of vader met een kleutertje met kleurpotloden op het college is verschenen; ik had graag gezien hoe Ariane daar nu op had gereageerd.

Marijke Mooijaart

Vrouw van het woord

Van Santen rijmt op kranten en als ik dat al niet op eigen kracht in de Sinterklaastijd ontdekt zou hebben, was er altijd Ariane die zich zelf op de hak wist te nemen met het rijmpje: 'Van Santen loopt met oude kranten'. Wat de betekenis was van deze uitspraak, of beter de bedoeling, liet Ariane in het midden. Deze zes woordjes waren voldoende om even het ijs te breken. Want wat woordjes kunnen, dat weet Ariane van Santen.

Er zijn twee entiteiten die ertoe doen: mensen en woorden. En er bestaat een tussencategorie: mensen van het woord. Deze groep combineert, zoals zo vaak bij *Zwischenstufe*, de kwaliteiten van beide zijden. Zij zijn mens, halen dus adem, kennen angst, moed en liefde en zij beschikken over de gave van het woord en zijn daardoor in staat hun emoties en aspiraties onder woorden te brengen.

Niemand dan Ariane die dat beter kan. Zij is een vrouw van het woord. Haar macht, en die was nimmer gering, bestond bij de gratie van papier. Nota's, stukken, rapporten en aanbevelingen, alles werd opgeschreven en verwoord in goedlopende zinnen.

Haar onderzoek en onderwijs gingen eveneens over het woord. Stukjes van woorden bleken al genoeg om haar een hele carrière lang van de straat te houden. Met succes, want het product van al haar Leidse jaren is een vloed aan woorden over woorden, waarmee zij de studie van woordjes mijlenver vooruit heeft weten te helpen.

Maar als vrouw van het woord gaat het Ariane niet alleen om de macht van het woord of om de studie van het woord, maar juist ook om het spel met woorden. Rijmpjes, associaties, klanknabootsingen, die horen er allemaal bij. Komen Ariane en ik elkaar tegen, dan volgt steevast de uitroep: 'Camiel klap op je piel'. Geenszins vanwege enige erotische bedoeling, nog minder met het idee mij te laten schrikken. Het is alleen maar vanwege het leuke rijm. En als een goedmoedige verwijzing naar een van mijn meesterwerken uit mijn Leidse jaren, een studie naar het verschil tussen piel en pijl. Taalkundig verschil natuurlijk. Jammer dat op Ariane zo weinig rijmt. Ze beseft dat en naast Van Santen en de oude kranten werd het daarom vaak Ariaan. En vanzelfsprekend deed die het met een banaan! In woord althans.

Camiel Hamans

John Player's Special

Ariane ken ik meer dan veertig jaar. In de loop van de tijd ben ik van heel wat van haar vaardigheden, capaciteiten en hebbelijkheden onder de indruk geraakt. Ook van een paar onhebbelijkheden trouwens. Maar een van de eerste dingen waarmee ze mij vol raakte, was achteraf iets onnozels: niets dan een blikje. Bedenk goed: we zijn veertig jaar terug en schrijven dus 1968. De tabak is nog lang niet van zijn voetstuk. In vergaderingen staan er asbakken op tafel. Hoogleraren delen sigaren uit. Als student kun je nog de blits maken met een origineel sigarettenmerk. Eén meisje is in dit opzicht absoluut onverslaanbaar: Ariane. Want die heeft John Player's Special! Voor de jongere lezer volgt thans enige historische toelichting. Anno nu bestaat het merk Player nog wel, maar daarmee is alles gezegd. Het vergoet zichzelf aan laag-bij-de-grondsheden als daar zijn autoraces. Anno 1968 daarentegen was Player's Special representant van het allerhoogste, nog net zonder hoofdletter. Het was duur maar niet poenerig, alom begeerd doch slechts verkrijgbaar op speciale adressen. Engeland was nog Engeland. Player was de Rolls Royce onder de sigaretten en verpakte zijn hemelse waar dan ook niet in de gewone kartonnen doosjes (om van papierwikkels te zwijgen) maar in subtiele rode blikjes. Slechts zeer bijzondere personen beschikten erover. Nog bijzonderder personen gaven een Playertje weg: Ariane. Die had een unieke persoonlijke leverancier. Die liet ons, medestudenten, mee opstijgen in de illusie van de grote wereld. Ik rook allang niet meer – Ariane ook niet trouwens – maar de rode blikjes zal ik nooit, nee nooit vergeten.

Eep Francken

Promovendus Eep Francken met paranimfen Van Santen en Geertrui Marks, 22 nov 1990

Linksboven Marjolijn Pauw, midden Eep Francken, Ronald Spoor en Pim de Vroomen, rechts voor Anneke Jansen en haar zoon. Ariane in kleermakerszit met boek

Opa vertelt

Je had in onze Leidse studententijd, die van Ariane en mij zal ik maar zeggen, de jaren zestig dus, twee deftige studentenverenigingen voor iedereen: de VVSL voor dames-studenten en het Corps voor heren in wording. Ariane was Elle, uitgesproken met een ellenlange è, vrij uitzonderlijk, ik corpslid, nog uitzonderlijker. Christa Boer, de latere Anna Enquist, zat in haar jaarclub. Er moeten nog foto's te vinden zijn die uitwijzen dat wij, Ariane en ik, in 1963 of '64 samen naar een bal zijn geweest. Maar typische representanten van beide genoemde verenigingen

zijn wij, denk ik, nooit geweest.

Je had - opnieuw in onze tijd - voor studenten Nederlands vier disputen. Vrijwel iedere student was van een daarvan wel lid. Ariane, het zal niemand verbazen, was dat van het geleerdste en meest serieuze, *Och mocht het rijzen*, kortweg *Och mocht*. Ik van het minst ernstige en meest feestelijke, *De Blauwe Scute*. Daar kwamen we elkaar dus niet tegen. Wel in de collegebanken. We hebben Minderaa nog even meegemaakt, en veel langer Stutterheim en Gomperts. Ariane was op de taalkunde, ik bij uitstek niet, al had ik een zwak voor de scherpzinnige analyses en de wat houderige zwier van, vulgo, Stut. Maar Ariane had ook wat met Gompert en behoorde met o.a. Herman Verhaar, Peter Schmitz, Helbertijn Küller en Eep Francken tot de uitverkoren Hans-zeggers die in de jaren zeventig, net afgestudeerd en een beetje veelbelovend, naar het Achterhoekse Kotten afreisden om daar, in Hans' en Huikjes woonboerderij, Ter Braak, Van Schendel en Slauerhoff te gaan bestuderen.

Na '77, '78, de anderhalf jaar dat ik als collega van Ariane aan de vakgroep verbonden was, ben ik haar uit het oog verloren. Maar ik zal me haar blijven herinneren als een van de betrekkelijk weinige collega's die uit een groot gevoel van verantwoordelijkheid-voor-het-geheel bereid was besturen leuk te gaan vinden, en die dat met dezelfde verve en toewijding deed als waarmee ze college gaf. Ze ging ergens voor, zozegegd. Die mensen zijn zeldzamer dan goed voor de universiteit is.

Soms kom ik haar nog wel eens tegen in de stad, al dan niet samen met Mani. Dan denk ik dat ik haar de laatste decennia te weinig heb gesproken.

Anton Korteweg

Strateg

Mijn oudste herinneringen aan Ariane dateren uit 1969, het jaar dat ik in Leiden Nederlands ging studeren en zij zowat klaar was met haar doctoraalexamen. Bij de uitleenbalie van de oude UB kwam ik haar af en toe tegen, toen nog met lang haar en een keurige rok. Toen dat haar korter werd, vond er in het instituut Nederlands, geheel anders dan in het rumoerige Amsterdam, een fluwelen, haast kousevoetenachtige omwenteling plaats die de studenten een stem in het beleid en de besluitvorming moest geven. Binnen anderhalf jaar was er een instituutsraad met evenveel docenten als studenten en een vijfköppig dagelijks bestuur met Hans Gomperts als voorzitter en Ariane, faculteitsdirecteur Wim Verver en twee studenten, de naderhand Maharishi-aanhanger geworden Koos Janson en ikzelf, als leden.

Tijdens mijn bestuursjaar leerde ik Ariane kennen als een slimme en pragmatisch opererende strateg, iemand aan wie, met dank aan de universiteit, een uitstekende politica verloren is gegaan. Ik bewonderde de snelheid en de scherppte waarmee ze problemen doorzag en tacklede. En ze kon, wat in de politiek niet altijd het geval is, ook ontwapenend eerlijk zijn. Wanneer ze iets niet wist of niet snapte, kwam ze daar rond voor uit, niet alleen in het DB maar ook in de collegezaal of bij de borrel.

Toen ik in 2005 na negentien jaar Tilburg naar Leiden terugkeerde, was Ariane een van de eersten om me te laten weten hoe plezierig ze die overstap vond. En ik was bijzonder prettig gestemd om haar op de vertrouwde plek terug te vinden. Want om ook maar eens eerlijk te zijn: wat is de Leidse opleiding Nederlands nu zonder Ariane?

Jaap Goedegebuure

Functionele collega

In '63, een jaar na mij, kwam Ariane naar Leiden; ze werd lid van hetzelfde dispuut als ik: 'Och, mocht het rijzen'.

Daar zaten de slimmerdjes in, en slim was en bleef Ariane. Ze had ook verstand van meisjeszaken, en een zus die tevens haar beste vriendin was. Ik voelde me nauwelijks vrouwelijk en mijn zussen zag ik hoogst zelden. Natuurlijk werden we allebei verliefd op de donkere, knappe praeses van ons dispuut; desondanks werden we vriendinnen. We zagen elkaar die eerste vier jaar vrijwel dagelijks: bij colleges of op de Apothekersdijk en de Maarsmansteeg, waar wij woonden. Vrolijk bespotten we volgens ons maar matige docenten; hoorden we onzin dan duwden we onze tong flink tegen de voor de ander zichtbare wang en dan wisten we genoeg. Zelfs Stutterheim, de flamboyante, veeleisende hoogleraar taalkunde die die twee studieuze meisjes wel mocht, ontsnapte niet altijd aan onze kritiek: ik herinner me hoe we een artikel over godweetwelk fonetisch onderwerp niets ontziend samen ontleedden.

Ariane werd doctoraal-assistent bij Stutterheim, ik al snel na mijn kandidaats lerares. Vooral door mijn stevige particuliere problemen gingen wij elkaar minder zien. Ariane werd dolverliefd op Mani, met wie zij nog steeds haar leven deelt, en werd stafid bij Nederlands. Na niet al te geslaagde docentenjaren en tijdelijk werk voor een uitgeverij kwam ik terug op de faculteit als 'studievoorzitter', een gloednieuwe baan bedacht

door toen zoiets vreemds als een organisatiebureau. Daarmee werden wij, behalve oude studievriendinnen, ook functionele collega's, waarbij de docente natuurlijk ietsje boven de bureaunkracht stond. Dat merkte ik zelden, maar wel af en toe. In de voor mij altijd akelig drukke aprilmaand kon Ariane soms plotseling eisend, gebiedend mijn kamertje binnentreden: waar bleef nou mijn 'algemeen-facultaire informatie' voor de studiegids? De gids van haar vakgroep was al haast af, of ik een beetje voort wou maken! Vriendin? Toch wel, al voelde zulks even pijnlijk.

Ariane bleek tot mijn ver- en bewondering ook al verstand te hebben van 'begroting en planning', een sector die mij volstrekt vreemd bleef. Ze zat voortdurend in raden, commissies en ad-hoc comités; ook daar was ze slim en goed, ze sprak onverveerd. Wij zagen elkaar zo langzamerhand weer wat vaker, deelden een deel van ons wel en wee.

Begin 2005 nam ik afscheid van Letteren. Goed vier jaar later volgt nu Ariane. Haar lieve vriendin-zus heeft zij niet meer, haar partner Mani gelukkig nog wel. Haar werk, dat zo lang en intens met haar leven verbonden was, moet zij wel gaan missen. Maar ze is al, heel slim, als HOVO-docent aan de slag gegaan, en zal ook buiten het WSD haar weg wel vinden. De opleiding Nederlands en de inmiddels verbrede maar tegelijk zo versmallende faculteit krijgen geen tweede Ariane. Tot mijn geluk hangt onze vriendschap niet van een werkring af.

Joke Koornstra

Roze en paars

Twee syllabi, folioformaat, de een roze, de ander paars: zo'n dertig jaar lagen ze in mijn boekenkast. Herinneringen aan studententijd en taalkundige spanning en sensatie van begin jaren zeventig. Iets opwindends was aan de gang: Chomsky, Kraak, Klooster, het ontstaan van de transformationeel-generatieve grammatica, de TGG. Een nieuw paradigma, al kenden we dat woord toen niet, een paradigma dat vooral buiten Leiden voet aan de grond kreeg. Aan andere universiteiten werd college gegeven over die niet zo toegankelijke benadering. Wij, Leidse studenten, volgden het op afstand, nieuwsgierig, maar de polemieken ontgingen ons niet. Daar zorgde de ATW-hoogleraar E.M. Uhlenbeck wel voor, die vanuit het heersende structuralisme de degenen kruiste met de TGG. "Hoe komt een paradigmawisseling tot stand?", vraag ik mijn studenten op het college Geschiedenis en praktijk van het taalkundige bedrijf. Inderdaad, door jonge onderzoekers

die nog geen centrale rol spelen in het dominante paradigma. Die pakken nieuwe ideeën op en werken ze uit. Ook in Leiden was zo'n jonge onderzoeker geïnteresseerd in het spannende nieuwe. Ze beet zich vast in die materie en vond dat ook Leidse neerlandici er kennis van moesten nemen. Ze ging er college in geven voor een gemêleerd publiek van belangstellenden, zeker niet alleen studenten. Ze legde glashelder uit hoe herschrijfgeregels werkten, al zagen wij niet allemaal direct het nut van dat herschrijven in: $Z \rightarrow NCVC$. Ja, het was een trucje, en ja, transformaties konden wel aardig de relatie actief – passief formaliseren. Ariane, steeds scherpzinnig, enthousiast en kritisch, dat is zij haar hele loopbaan gebleven. Een genot om van haar college te krijgen, een waar genoegen om met haar samen te werken. Die roze en paarse syllabi, ze hebben nog niet zo lang geleden in mijn kast het veld moeten ruimen. De materiële herinneringsprikkels is verdwenen, maar de herinnering zelf blijft onuitwisbaar.

Marijke van der Wal

De stille kracht...

Eep Francken, Peter van Zonneveld, Karel Bostoën, Ton Harmsen, Ludo Jongen, Marijke van der Wal en Cor van Bree zijn thans allemaal aan onze opleiding verbonden of hebben sinds hun vertrek de status van gastmedewerker gekregen. In mijn herinnering hebben al deze collega's iets met Ariane te maken. Alle genoemden waren al aan de (toen nog) Vakgroep Nederlands verbonden in het jaar dat ik aankwam als één van de 135 eerstejaarsstudenten die zo gelukkig waren geweest om te worden ingeloot. We schrijven september 1977.

Weken van tevoren had ik de boeken voor het eerste jaar aangeschaft. Daaronder bevond zich de vijfde, herziene druk van de niets aan duidelijkheid te wensen overlatende titel Nederlandse grammatica van M.C. van den Toorn. Grammatica. Dat was op de middelbare school niet mijn sterkste punt. Maar Ariane zette de vaart erin, deed net alsof het helemaal niet lastig was, gaf duidelijk aan wat wel en wat niet hoefde te worden geleerd. Alles glashelder en beslist. "Kom op, het is écht niet moeilijk." Ik was behoorlijk onder de indruk van haar en haalde van de weeromstuit in één keer mijn tentamen, na eerst bij de onvergetelijke Bert van Selm op onverklaarbare wijze mijn allereerste tentamen te hebben verprutst.

Nederlands was ik gaan studeren vanwege de letterkunde, vanwege Couperus om meer precies te zijn. Ik las veel moderne literatuur in die eerste studie jaren. Vooral ook titels die niet op de verplichte boekenlijsten voorkwamen. Een van mijn ontdekkingen was Louis Ferdinand Celine: *Reis naar het einde van de nacht*. Ik las het boek in de vertaling van zekere 'E.Y. Kummer'. Al spoedig begreep ik dat Mani Kummer en Ariane 'bij elkaar hoorden'. Kummer werkte in die tijd bij Literatuurwetenschap, en ik begreep al snel dat hij – hoe zal ik het zeggen – het type was dat snel opgewonden raakte en van zijn hart geen moordkuil maakte. Maar dan in het kwadraat. De ideale Celine-vertaler, zeg maar. Mijn bewondering voor Ariane groeide. En dat bleef almaar doorgaan, eigenlijk tot op de dag van vandaag. Als ik Arianes bijzondere waarde voor onze opleiding zou moeten karakteriseren in één boektitel dan was het deze: *De stille kracht...*

Wim van Anrooij

De rode syllabus

Tweeëntwintig jaar geleden kwam ik naar Leiden om Nederlands te studeren. Eén van de eerste docenten die wij als eerstejaarsstudenten voor onze neus kregen, was Ariane van Santen, die het college *Traditionele zinsontleding* gaf. Bij dit college (toen nog college geheten) werd een syllabus gebruikt. Gewoon op een typemachine getypt en vervolgens gestencild en voorzien van een rode omslag. Van het college ontleden herinner ik me verder niet zo veel, behalve dat we in sneltreinvaart door de stof heen gingen en dat sommige studenten het erg moeilijk vonden. Ik had op school redelijk leren ontleden, dus ik vond het wel te doen en bovendien erg leuk.

Inmiddels werk ik al ruim tien jaar als docent bij de opleiding Dutch Studies. En sinds 2002 geef ik daar het college *Taalanalyse*. Een andere naam, maar de inhoud komt grotendeels overeen met de cursus traditionele zinsontleding zoals Ariane die gaf. De

eerste keer dat ik het college gaf, gebruikte ik de syllabus die door mijn collega Josien Lalleman was gemaakt (en deels gebaseerd was op de syllabus van Ariane). Na een aantal weken stuitte ik tijdens het voorbereiden van mijn college op een zin waar ik

niet zo goed uitkwam. Hoe zat dat ook al weer? Hebben we in '*Het feest was geslaagd*' een naamwoordelijk of een werkwoordelijk gezegde? En waarom? Ik herinnerde me een doos op zolder met daarin mijn oude collegeaantekeningen, syllabi e.d. Zou de syllabus *Traditionele zinsontleding* daar misschien in zitten? Gelukkig zat de syllabus in de doos en had ik het antwoord snel gevonden. En sindsdien heb ik die rode syllabus altijd binnen handbereik. Voor als ik even iets wil nakijken, of een extra voorbeeld zoek. De rode kافت is verbleekt en zit los, maar verder is hij nog compleet. En als ik hem doorblader denk ik altijd even aan Ariane.

En wie niet meer weet hoe het zit met '*Het feest was geslaagd*' mag gerust even in mijn rode syllabus komen kijken. Als je er maar voorzichtig mee bent, want ik wil er nog heel lang mee doen.

Myra Arends

22 nov 1990. Het promotiefeest van Eep Francken in Engelbertha's hoeve: met Renée van den Bergh, Hans van den Bergh, Gerke Postma, Mani en Ariane

Camiel, klap op je piel

Als geboren Amsterdammer die opgroeide in de woelige dagen van provo, hippie en kabouter kwam ik in 1982 terecht bij de vakgroep Nederlands in Leiden. Mijn sollicitatiegesprek vond plaats boven een supermarkt op het Levendaal, vlak voordat de vakgroep zou verhuizen naar de Witte Singel. Teun Hoekstra kende ik al, maar met de keurig geklede en dito sprekende dame, die samen met Teun de commissie vormde, had ik nog niet kennisgemaakt. Zij zou de daaropvolgende zestien jaar mijn beste collega bij de vakgroep worden en vooral een goede vriendin.

Haar tongval bleek gevormd door een Haagse jeugd, gevolgd door een Leidse studententijd, waarin zij lid was van de inkeurige Vereniging van Vrouwelijke Studenten te Leiden, de VVSL, en dat was te horen! Terwijl ik in Leiden mijn best deed om mijn Amsterdamse achtergrond in mijn taalgebruik te verdoezelen, had Ariane geen enkel probleem met het bekakt Zuid-Hollands. Duidelijk was wel dat de keurigheid

beperkt bleef tot de klank. Ik heb niemand ooit zo beschaafd de woorden 'klootzak' of 'godverdomme' horen zeggen en dat ook nog eens met een ongekend hoge frequentie.

Ik herinner mij rijen bij promoties, recepties of oraties. In zo'n rij fluisterde Ariane luidkeels negatieve kwalificaties over mensen die enkele meters van ons vandaan stonden. Gegeneerd keek ik dan weg terwijl het Ariane niets leek te kunnen schelen dat zij hoorbaar voor velen schuttingwoorden bezigde, als een vrouwelijke lullo avant la lettre.

Het mooist waren misschien wel de rijmpjes die zij tevoorschijn toverde zodra de naam van iemand of een benadrukt woord rijmde op een geslachtsdeel. Als ik riep 'flauwekul!' dan antwoordde Ariane met 'klap op je lul'. Waar deze puntdichten vandaan kwamen, heb ik nooit geweten, maar wel was ik blij dat ik Hans heette en niet Ruth of Camiel.

Hans Bennis

Bedankt!

Alles wat ik weet over morfologie heb ik geleerd van Ariane van Santen en mijn belangstelling voor morfologische en semantische vragen heb ik te danken aan haar aanstekelijke enthousiasme als docente en later als collega. Tijdens mijn studie in Leiden heeft Ariane mijn belangstelling weten te wekken voor morfologische en semantische verschijnselen en voor vragen en problemen die te maken hebben met taalkundige theorievorming. In onze discussies heb ik mijn ideeën over morfologie en semantiek kunnen ontwikkelen en door de samenwerking met haar heb ik mijn eerste stappen kunnen zetten in de wetenschappelijke wereld. Daarvoor wil ik haar van harte bedanken!

Ik hoop dat we elkaar ook in de toekomst nog vaak zullen ontmoeten (en liefst vaker dan de afgelopen paar jaar). Niet alleen om te roddelen over de universiteit in het algemeen en de Leidse in het bijzonder (dat ook natuurlijk!), maar ook om te brainstormen en te discussiëren over morfologie en semantiek, over taalverandering en over al die andere onderwerpen die de Nederlandse taalkunde zo'n boeiend vak maken voor mij en voor haar.

Matthias Hüning (Berlijn)

Studentendispuut Literis, Van Santen tweede van links knielend

Over plat Amersfoorts dat nog lelijk is ook

Ingesloten tussen de Utrechtse Heuvelrug en de Betuwe op zuid en de Zuiderzee op noord, is Amersfoort altijd een overgangplaats geweest tussen Oost- en West-Nederland. Dit horen we terug in het stadsdialect, de 'Amersfoortse' praat. Althans volgens dialectoloog Cor van Bree, een van de auteurs van dit gelijknamige boek. Maar daarover is niet iedereen het eens: 'Er is helemaal geen sprake van een Amersfoorts dialect maar van plat Amersfoorts, dat nog lelijk is ook', aldus een Amersfootse in reactie.

maakt en waarin het verschilt van een sociolect. Binnen dit kader blijkt het Amersfoorts toch een dialect, zij het sterk op zijn retour. Alles wordt uitvoerig uiteengezet, wat Amersfoortse Praat ook voor de lekenlezer toegankelijk maakt. Ook de extra ingevoegde kaders, waarin uitleg wordt geven over bijvoorbeeld het klanksysteem, maken dit boek voor een breed publiek leesbaar.

Na deze aanloop volgt een uitgebreide inventarisatie van het Amersfoorts. Steeds wordt aandacht besteed aan de overgangsfunctie van de stad, die westelijke taalvormen naar het oosten heeft overgebracht en omgekeerd.

Bijzondere aandacht gaat verder uit naar klanken, woorden en zinnen in het oude Amersfoorts en naar typisch Amersfoortse

Een stad in taal

Het boek opent weids met een inleidend hoofdstuk waarin uitgelegd wordt wat dialect precies is, wat een dialect 'plat' of 'lelijk'

Een tweede moeder

Eerste ontmoeting

Mevrouw Van Santen heb ik in het collegejaar 2003/2004 leren kennen en dit is aan mijn andere docente, Corrie de Haan, te danken, die mij toen het college 'Taalnormen' heeft aanbevolen. Mevrouw Van Santen was een van de docenten die dit college gaven... Als docent was mevrouw Van Santen altijd zeer enthousiast, deskundig en ontzettend gedreven in haar vak. Als mens heb ik haar ervaren als zeer zorgzaam en evenveel geïnteresseerd in de student als in het individu. Ik heb met veel plezier aan dit college deelgenomen.

Grote hulp

Een jaar later heb ik als Poolse studente Duits/Nederlands bij de Nederlandse overheid een beurs aangevraagd voor een masterstudie in Leiden. Dankzij een zeer mooie aanbevelingsbrief die mevrouw Van Santen samen met mevrouw Van der Wal geschreven heeft, heb ik die ook verkregen.

Masterstudie in Leiden

Mevrouw Van der Wal en mevrouw Van Santen werden mijn scriptiebegeleidsters. Ze hebben deze taak zonder aarzelen op zich genomen, hoewel ze wisten

dat het begeleiden van een student met Nederlands als vreemde taal meer werk zou kunnen kosten.

Tijdens dit jaar in Leiden gaf mevrouw Van Santen mij niet alleen goede tips in verband met mijn onderzoek en de studie, maar ook op het persoonlijke vlak. Ze vroeg altijd naar mijn welbevinden en hoe het met mij ging: of ik niet te veel werkte, of ik goed voor mijzelf zorgde... Ze zag in mij niet alleen een student, maar ook Ewa – een Pools meisje dat ook buiten de universiteit een leven heeft. Ik ben ervan overtuigd dat haar zorgzaamheid en de goede sfeer tijdens onze besprekingen ervoor hebben gezorgd dat mijn onderzoek zo vlot verliep...

Bijzondere band

Misschien weet mevrouw Van Santen dat zelf niet, maar ik zie haar als mijn tweede moeder: altijd lief, zorgzaam en behulpzaam met een goed advies, maar ook eerlijk en als het moet ook streng. Ik kon en kan nog steeds haar alles toevertrouwen en om raad vragen. Ik voel altijd haar aanwezigheid bij mij en ik heb het gevoel dat ze aan mij denkt, zoals ook ik aan haar denk...

Ewa Fiuk

woorden en namen. Enkele tot de verbeelding sprekende voorbeelden: *pluusvaarken* (stoffer), *ouwewieveteetje* 'oudewijventenen' (tuinbonen) of *gepoot worden* (begraven worden). Opvallend in een boek over stadstaal is de categorie boerderijwoorden, maar terecht wordt opgemerkt dat deze ook in de stad bekend geweest zullen zijn. Prettig is dat sommige van de besproken dialectkenmerken in kaart zijn gebracht.

Jammer is dat er geen stadsplattegrond is opgenomen. Er worden veel straatnamen en geografische aanduidingen gegeven, die nu onplaatsbaar blijven. Daaraan kunnen zelfs de vele illustraties van ouderwets Amersfoort of de opgenomen stadskaart van Blaeu uit 1647 niets veranderen.

De stad in verhaal

Ten slotte de stad in verhaal. Dit gedeelte heeft Ludo Jongen voor zijn rekening genomen. Hij heeft een gemêleerde selectie verhalen gebundeld, bestaande uit onder andere oorsprongsmythen,

volksverhalen, een Mariamirakel en een vermakelijke uitleg over de totstandkoming van de bijnaam Keientrekkers.

Al met al geeft dit boek een mooi beeld van de Amersfoorters en van een der interessantste aspecten van de neerlandistiek: het dialect. Wederom is ook daar niet iedereen het mee eens. Ter afsluiting weer een informant in reactie: 'Zolang ik leef, was het altijd al een minderheid die plat sprak en spreekt. Het overgrote deel van de Amersfoorters sprak en spreekt vrij behoorlijk ABN. Gelukkig maar!'

Jelmer Birkhoff

Cor van Bree, Ludo Jongen, Paula van Keulen [e.a.]: *Amersfoortse Praat. Een stad in taal en verhaal*. Amersfoort, 2008, 143 p.

Column Begrijpelijke taal

Heerlijke hapklare foldertaal

Vanachter mijn notenhouten bureau toon ik al vele jaren mijn meesterlijke managementkwaliteiten door op de juiste momenten paraafjes te zetten onder stapels geschriften van de juristen die mijn kantoor bevolken. Als onverwoestbaar onkruid waar zelfs het dodelijkste bestrijdingsmiddel rochelend aan ten onder gaat, vloeit een oeverloos oerwoud aan regels uit hun pennen. Dat geen weldenkend mens een touw kan vastknopen aan die orakeltaal, spreekt vanzelf. Voor mij althans. Niet voor het clubje Haagse ambtenaren dat onlangs, na decennia dapper brainstormen, een eurekamoment beleefde: Duidelijk taalgebruik! De burger is klant! De klant is koning!

Dat de koning doorgaans dom en lui is, durft niemand hardop te zeggen. Maar goed, daar verscheen dan zo'n beleidsambtenaar aan mijn bureau om zijn nieuwe geloofsartikel te verkondigen. Of ik in mijn organisatie wat aandacht kon besteden aan duidelijk taalgebruik. Tuurlijk. Ik heb er een extra budgetje voor gevraagd en Ans aangesteld.

Toen ze bij me solliciteerde, had Ans 'om haar kwaliteiten tastbaar te maken' één van haar creaties voor het Ministerie van Justitie meegenomen. Een folder over bezwaar en beroep. Volgens de Texamentest van de taaldoktoren véél te moeilijk. Maar Ans fluisterde zwoel dat als je 'bezwaar' en 'beroep' door 'wijn' en 'worst' verving, de resultaten heel niet slecht waren. Ze had zo'n zalig toegankelijke en communicatieve uitstraling dat ik terstond besloot er persoonlijk voor in te staan dat Ans niet nat zou gaan op haar d'tjes en t'tjes. Op pagina 3 prijkte pijnlijk: 'Het wetsvoorstel beoogd burgers beter te

beschermen tegen een traag werkend bestuursorgaan.' Kijk maar na. De folder staat nog steeds bij de gemeente Leiden in het rek.

Als ik in vergaderingen onderuitgezakt aan mijn koffie lurk en quasi-belangrijk lucht verplaats, droom ik van Ans. Ans die al haar spaarcentjes opzij zet voor een Marloes Dekkers-bh'tje, superlong lashes van L'Oréal en wulpsrode Revlonlipjes. Wissel ik van ambt, dan verhuist Ans mee. Daar zorg ik wel voor.

Ans is een genot tussen die verdorde juridische adviseurs die mij omringen. Die kleingeestige rechtsgeleerden gruwen van haar folders. "Ongenuanceerde ondingen," smiespelen ze onderling. Sinds ik ze wat jurisprudentie heb toegestopt, waarin hoge raadslieden verkondigen dat geen mens rechten kan ontlenen aan die heerlijke hapklare foldertaal, druipen ze met een verwaasde blik in hun bolbebrilde oogjes af.

Mijn Ans kan er wat van. Met haar glanzende nagels tikt ze gladde, glimmende folders. Laatst zochten we nog een titel voor een van haar foldertjes over het College bescherming persoonsgegevens. Die gortdroge moloch moesten we van een fris imago voorzien. Ans lakte haar nagels voor Big Brother en sms'te me - terwijl ik tijdens een druilerige vergadering druk doende was mijn directeurs wat veren in hun stugge achterwerken te steken - de titel van haar nieuwe meesterwerk: *We zijn allemaal bekende Nederlanders*. Briljant, toch? Niet dat die folder ergens over gaat, of dat iemand zo'n folder ooit uitleest, dat hoeft ook niet. In Den Haag waren ze dik tevreden. Den Haag is mijn klant. Als zij 'oh' en 'ah' roepen, is het mij best.

Over een maand ga ik met pensioen. En Ans? Ans gaat gewoon met me mee!

Ida Huussen

Een Leids neerlandicus in Berlijn

Zoveel alumni, zoveel carrières. Of ze nu voor de klas staan, tekstschrijver zijn of romans schrijven voor de kost, de Leidse Neerlandici zijn na hun studie in de meest uiteenlopende beroepen terecht gekomen. In de rubriek *Uit het veld* komen de Leidse alumni aan het woord over hun carrière en beroep. Wat hebben ze na hun studie gedaan en welke rol speelt de studie Nederlands daarbij? In deze aflevering is de beurt aan Eef Overgaauw.

In september 1976 begon ik met mijn studie Nederlands in Leiden. Het eerste jaar vond ik nogal saai, vooral de colleges die een inleidend karakter hadden. In het tweede jaar volgde ik de colleges Middelnederlandse Letterkunde van Max de Haan. De aansluitende lectuur van een reeks Middelnederlandse werken en de colleges middeleeuwse geschiedenis van J.

W. Marsilje zetten mij op het spoor van de middeleeuwen. De weg naar de bronnen van de middeleeuwse literatuur voerde naar Peter Gumbert, toen nog lector, later hoogleraar Westerse Paleografie en Handschriftenkunde. Plotseling ging er een wereld voor mij open: de wereld van het middeleeuwse handschrift. De colleges van Gumbert en de eerste ervaringen met handschriften in de handschriftenkamer van de oude Universiteitsbibliotheek aan het Rapenburg waren een openbaring. Na mijn kandidaatsexamen studeerde ik in 1979-1980 een jaar Paleografie, Codicologie en Middeleeuwse Geschiedenis in Parijs, aan de École nationale des chartes en aan de École pratique des hautes études. Eenmaal terug in Leiden studeerde ik in juni 1982 af, met Middelnederlandse Letterkunde als hoofdvak en Paleografie en Middeleeuwse Geschiedenis als bijvakken.

Waar waren we gebleven?

Eenmaal sociaal, altijd sociaal. Eenmaal ouderejaars, altijd ouderejaars. Natuurwetten zijn dit misschien niet, maar toch wel regels die heel geregeld opgaan. Het leeftijdsverschil tussen Ariane en mij, in aantal dagen uiteraard onveranderlijk, is gezakt tot 3 procent in plaats van de ruim 10 procent die het was toen ik als tweedejaars student in het Sodalicium Literis Sacrum werd geïnaugureerd en daar temidden der sodalen ook met een zekere Ariane van Santen kennis maakte. Die sodalen waren ouder en dus wijzer, en van zo'n idee fixe kom je nooit meer af, nog altijd ben ik geneigd om wanneer ik Ariane toevallig of volgens afspraak weer eens ontmoet tegen haar op te kijken als een oudere en dus wijzere. Haar tegenspreken doe ik alleen als me daar geen ontkomen aan lijkt, en dan nog met een zekere schroom — wat vermeet ik mij wel om het beter te willen weten? Maar aan het idee dat een pensioengerechtigde of althans-verplichte haar of zijn afscheid beter niet ongevierd of althans onopgemerkt laat, daaraan hoop ik in alle bescheidenheid die een jongerejaars voegt iets te heb-

ben mogen bijdragen.

En dat sodalengevoel, of iets minder exclusief uitgedrukt dat speciale gevoel bij het weerzien van iemand die ooit een bevriend mede-student was, wat is dat toch iets geeks — je herkent als vanouds ogenblikkelijk het vertrouwde Ariane-giecheltje met bijbehorende feestelijk stralende pretoogjes, het oude vertrouwde gevoel van vertrouwdheid is er meteen weer, er zijn nauwelijks inleidende verkenningen nodig, je zet gewoon de conversatie voort waar die vijf of tien jaar geleden was afgebroken. En je vertelt zonder aarzelingen van alles waar je personen die je misschien veel vaker ontmoet maar later hebt leren kennen niet zo gauw of gemakkelijk mee aan boord zou komen. En zo was het ook weer een maand of wat geleden in het restaurant in de Leidse Hortus Botanicus —we gingen gewoon verder waar we gebleven waren. Voor dat gewoon verder gaan, en voor deze heel speciale soort van vriendschap: dank je wel Ariane. We zetten onze ontmoetingen voort als tevoren, en intussen wens ik je in je nieuwe staat alle goeds toe.

Floris Cohen

Na mijn afstuderen had ik geen duidelijke plannen en werkte bijna negen maanden bij een reisbureau, dat reizen voor buitenlanders in Nederland organiseerde. Saai was dat zeker niet, maar ik had al snel heimwee naar de universiteit, naar boeken en handschriften. Na een paar gesprekken met professor Gumbert begon ik met een onderzoek van Martyrologia uit de Nederlanden. (Een Martyrologium is een werk waarin, in de volgorde van de kalender, voor elke dag staat aangegeven welke heiligen op die dag gestorven zijn, samen met enkele gegevens uit het leven van elke heilige, soms in de vorm van een korte legende. In de kloosters werd elke dag uit het Martyrologium voorgelezen). Dat onderzoek deed ik met veel plezier. Jarenlang reisde ik door Europa, bezocht overal bibliotheken, bestudeerde vele honderden middeleeuwse handschriften, schreef een stuk of wat artikelen en een proefschrift, waarop ik in juni 1990 promoveerde.

Toen mijn proefschrift bijna klaar was, werd ik nerveus. Wat kwam er na de promotie? Er kwam een tijdelijke baan aan de Universitätsbibliothek Münster. Op 3 september 1990 begon ik in de handschriftenafdeling van de Staatsbibliothek zu Berlin met het schrijven van een catalogus van de bijna 100 middeleeuwse handschriften van de UB Münster. Deze opgave was mij op het lijf geschreven. Elk handschrift stelde mij dezelfde vragen, maar de antwoorden waren elke keer anders: Wat staat er in dat handschrift? Wie heeft het geschreven, waar en wanneer, en voor welk publiek? Wat is er sinds de middeleeuwen mee gebeurd? Na vier jaar was die catalogus klaar en schreef ik, eveneens in Berlijn, een soortgelijk boek over de middeleeuwse handschriften van het Landeshauptarchiv Koblenz. Ook dat was na vier jaar klaar. Daarnaast doceerde ik Paleografie aan de Humboldt-Universität, hield ik lezingen op

Klork

Wij hebben thuis een *klork*. Ik kreeg hem – het is een mannetje – een aantal jaar geleden van Ariane van Santen tijdens college. Zij was met hem in onmin geraakt en wilde hem kwijt. Ik zag er geen kwaad in en besloot *klork* mee naar huis te nemen. Dat was een goede beslissing; het hele gezin was verrukt van hem. De kinderen kregen zelfs ruzie bij wie *klork* mocht slapen. Uiteindelijk zijn we tot een compromis gekomen: *kl* mocht bij de oudste in bed en *ork* nestelde zich bij de jongste. Dat is nou net het mooie van onze *klork*: hij is zo fijn scheidbaar samengesteld. Uiteraard moet er per week gewisseld worden van slaappleaats (dat begrijpt een ieder die tot vijf kan tellen). *Klork* voelde zich de eerste tijd een tikje onwennig. We lieten hem dan ook maar zoveel mogelijk met rust, zetten hem op een stoeltje en aaiden hem af en toe over zijn *ork*. Maar na een paar weken liet hij toe dat we wat met hem stoeiden: eerst voorzichtig - *easy does it* - een beetje samenstellen, afleiden, verbaliseren. Tegenwoordig ziet mijn oudste, nogal een creabea, er zelfs geen been in om samengesteld met *klork* af te gaan zitten leiden. De jongste, een bètablokker, zet *klork* liever in bij vermenigvuldigen en delen. Daar begrijp ik dan weer niets van, maar het kan blijkbaar allemaal. En *klork* laat het rustig toe. Bij tijd en wijle steekt irritatie de kop op als *klork* zich teveel laat gelden. Dan schreeuw ik hysterisch: “Wat doet *klork* nu weer hierachter/onder/boven/op/in/tussen/naast/voor? Jullie weten toch dat ik dat niet wil hebben; het wordt een bende zo!” Maar we maken het altijd weer goed, *klork* en ik. We zijn aan elkaar verknocht en ik zou hem niet willen missen. Hij herinnert me aan Ariane.

Tanja Simons

Kom nou!

Ariane is er altijd geweest. In elk geval zolang ik mij kan heugen. Ik zie haar nog zitten in onze eigen koffiekamer op het Levendaal, toen we nog één grote familie waren. Mevrouw Filemon zwaaide er de scepter (“Iedereen brengt zijn bord nu terug! Dat geldt ook voor u, professor Gomperts!”). Op vergaderingen kon Ariane soms nogal scherp uit de hoek komen, ook toen al. Dan trok ze haar lippen tot een streep, en zei met fonkelende ogen achter haar brilleglazen iets als: “Ik dacht niet dat we dát afgesproken hadden.” Ze heeft mij meermalen terecht gewezen. Ik was in 1975 bij de vakgroep gekomen en hield me toen vooral bezig met de negentiende eeuw, ook met schrijvers van het tweede, derde en vierde garnituur. “Heel wat anders dan grote schrijvers als Hasebroek en Beets”, liet ik mij ontvallen. “Hasebroek een groot schrijver? Kom nou!” klonk het pinnig. Maar ze had natuurlijk volkomen gelijk. Hoe ze college gaf weet ik eigenlijk niet, maar tijdens vergaderingen was ze op haar best. Op allerlei niveaus behartigde ze het belang van de vakgroep (en zeker niet dat van de taalkunde alleen). Tijdens recepties en avonden waar studenten opraden zag je een heel andere Ariane, vrolijk en gezellig. De beste herinnering die ik van haar heb is van heel recente datum. Op 18 december 2008 werd onze oud-collega Jan de Vries begraven. In de kleine, stemmige dorpskerk van Sassenheim vond er een stijlvolle plechtigheid plaats. Ariane voerde er het woord. Ze had Jan heel lang gekend, ze was ook met hem bevriend. Ze hield een toespraak, waarin Jan de Vries recht werd gedaan, zonder een woord te veel, en zonder overdrijving. Ik vond het indrukwekkend. Ariane op haar best: scherp, met een helder hoofd en een warm hart.

Peter van Zonneveld

Goed zo hoor!

Toen ik in augustus onze Daniël voor het eerst naar het kinderdagverblijf bracht, viel me het straatnaambordje op dat aan de zijkant van het kinderdagverblijf bevestigd is: Swammerdampad. Meteen dacht ik aan Ariane; haar adres schreef ik in april 2001 op de uitnodiging voor mijn afstudeerborrel.

Op dit moment zit ik midden in een verhuizing. Bij het inpakken en doorbladeren van mijn studiemateriaal – aantekeningen van o.a. vakken die ik bij haar volgde: Het woord, Meervouden, Taalnormen, Semantiek en Pragmatiek – treft mij een opmerking van Ariane bij een van de opdrachten van Het woord: goed zo hoor! Woorden die ik haar ook hoor zeggen en die haar typeren. Het is een compliment, maar ze betekenen ook dat je er nog niet bent. Deze woorden zijn een beloning voor het geleverde werk, maar ook een drijfveer om verder te denken.

Na mijn afstuderen bleef Ariane mij begeleiden; ik werkte als aio op het Meertens Instituut aan een proefschrift over straatnamen. Ondanks het feit dat ze al tijden geen materiaal van mij had gezien, stuurde ze me eens een e-mail met dezelfde strekking als die drie woorden. Haar was in een tijdschrift een interview over straatnamen opgevallen. Hoewel mijn naam niet genoemd werd had ze er terecht mijn onderzoek in herkend.

Afgelopen zomer kwam ik Ariane na lange tijd weer eens tegen, terwijl ik met de kindervagen op de markt liep. Enthousiast bewonderde ze Daniël, maar terugkomend op het proefschrift klonken opnieuw haar stimulerende woorden. Ze liet me weten dat er nog altijd een map met mijn naam op haar computer staat.

Sindsdien denk ik, elke keer dat ik Daniël naar het kinderdagverblijf breng, even aan Ariane en aan dat *goed zo hoor!* dat ik mij zo goed van haar herinner.

Reina Boerrigter

congressen en schreef een aantal artikelen voor vak-tijdschriften. Nadat ik ruim een jaar aan een derde handschriftencatalogus gewerkt had, werd ik hoofd van de handschriftenafdeling van de Staatsbibliotheek zu Berlin. Dat gebeurde op 1 februari 2000.

Sindsdien doe ik nauwelijks nog wetenschappelijk onderzoek, maar vooral dat, wat in het Duits 'Verwaltung' en in het Nederlands 'bestuur en beheer' genoemd wordt. Ik leid de onderzoeks- en catalogiseringsprojecten in mijn afdeling, schrijf aanvragen voor geld voor dit soort projecten, bekommer mij om het wel een wee van bijna veertig medewerkers, verdeel de binnengekomen post en houd af en toe lezingen over handschriften en andere objecten uit de collecties van de bibliotheek. Van tijd tot tijd bestudeer ik met veel genoeg handschriften uit de enorme collectie van de Staatsbibliotheek zu Berlin, zonder dwang, zonder opdracht en zonder dat daaruit een publicatie hoeft te ontstaan. Elke keer opnieuw raak ik in de ban van het schrift en van de teksten. Sinds 2004 ben ik naast mijn baan aan de Staatsbibliotheek zu Berlin Honorarprofessor (een soort bijzonder hoogleraar) aan de Freie Universität Berlin en geef ik regelmatig colleges Paleografie. In die colleges kan ik niet alleen mijn kennis, maar ook mijn enthousiasme over het schrift en de handschriften aan mijn studenten overdragen. Ik heb in Berlijn een erg mooie, maar ook zware baan. 's Avonds lees ik wat anderen over middeleeuwse handschriften geschreven hebben.

Aan mijn studie Nederlands in Leiden heb ik, afgezien van de 'inleidende colleges' in het eerste jaar, goede herinneringen. Verschillende docenten, binnen en buiten de neerlandistiek (de Haan, Gumbert, Jongen, H.P.H. Jansen, Guépin, Huygens) hebben

mij geïnspireerd en geholpen. Een bijzondere intellectuele stimulans boden de colleges over de transformatieve grammatica (Kooij en Hoekstra), die mij bijna verleid hadden niet in de sectie Oudere Letterkunde, maar in de sectie Moderne Taalkunde af te studeren. De colleges Taalbeheersing kostten mij veel moeite. Niet omdat ik het tempo niet bij kon houden, maar omdat ik er weinig zin in kon ontdekken. Wat in de meeste colleges echter ontbrak, was de reflectie op de eigen methodes en doelstellingen. Na bijna dertig jaar vind ik dit tekort belangrijker dan toen ik student was. Vooral de colleges Moderne Letterkunde werden weliswaar met veel liefde voor de vaderlandse literatuur gegeven, maar met weinig ideeën over de functie van literatuur en over het waarheidsgehalte van wetenschappelijk bedoelde uitspraken daarover.

Terugblikkend op vijf jaar Leiden verbaas ik mij ook over het gebrek aan interesse bij de docenten Moderne Letterkunde voor triviaalliteratuur, voor kinderboeken en stripverhalen. Bij de Oudere Letterkunde was er geen (of weinig) interesse voor lyriek en voor dat wat in het Duits heel treffend 'Fachprosa' wordt genoemd. De Nederlandse literatuur werd dertig jaar geleden, althans in Leiden, nog tamelijk beperkt gezien. Ondertussen is dat kennelijk niet meer zo.

Wat ik daarentegen in bijna alle colleges in de vakgroep Nederlands heel goed geleerd heb, is de omgang met taal en literatuur. Wie Nederlands gestudeerd heeft en tijdens de colleges goed oplettend is, kan met teksten omgaan en is in staat, over zijn eigen taal en letterkunde na te denken, daarover te spreken en te schrijven. Na een jaar studie in Frankrijk, na achttien jaar in Duitsland gewoond te hebben en door mijn huwelijk met mijn Italiaanse echtgenote,

weet ik wat het betekent, met taal en teksten, die op de eerste blik 'vreemd' zijn, om te moeten gaan. De analyse van een literaire of informatieve tekst, uit de eigen tijd of uit de middeleeuwen, is in een vreemde taal niet anders dan in de moedertaal, maar de drempel die men overschrijden moet om toegang tot die tekst te vinden, is hoger. Wie Nederlands gestudeerd heeft, weet wat taal en literatuur is, en hoe men teksten die als niet-literaire teksten geschreven werden, lezen en analyseren kan alsof het om literatuur ging. In die zin geeft mijn studie Nederlands mij, ondanks enkele merkwaardige omissies, dagelijks houvast in mijn werk als paleograaf en bibliothecaris in Berlijn.

Eef Overgaauw

Gelul!

Ik vraag mij wel eens af wat studenten van Ariane vinden. Zouden ze wel weten hoe begaan ze is met, ik citeer: 'die kinderen'? Zijn ze bang voor haar scherpe tong? Tenminste, als ze die ook op college hanteert, waar ik niet helemaal zeker van ben, al kan ik me haar bijna niet zonder voorstellen. Hou je een blabla-verhaal, dan prikt Ariane daar direct doorheen. En ze zal je dat ook in onverbloemde termen laten weten. Lekker direct, maar de spreker kan het natuurlijk wel als pijnlijk ervaren. Een paar jaar geleden was er een onderwijsmiddag. Een 'specialist' in het een of ander hield een verhaal. Ik probeerde het te volgen maar werd afgeleid door Ariane, die voor mij zat en zwaar fronsend om zich heen zat te kijken, waarbij ze om de vier zinnen siste: 'GELUL!' Op een zodanig geluidsniveau dat het in een ruime omtrek gehoord kon worden. Ik was het met haar eens, maar hoopte dat de spreker het niet zou horen.

En nu gaat ze met pensioen. Jammer hoor, een van de leukste, aardigste en interessantste mensen van de opleiding. En wat een kennis van zaken. Ze had natuurlijk financieel directeur van de faculteit moeten worden, maar die ambitie had ze niet. Als een van weinigen is zij in staat de ingewikkelde facultaire rekenmodellen te begrijpen. Ik was erbij toen ze ons met haar kennis door een meerjarengesprek en een visitatie loodste. Ook bij een recentelijk in de opleiding besproken kwestie als becijfering via een 'tienpuntschaal' of een 'elfpuntschaal' doorziet zij meteen de consequenties van de ene of de andere schaal. Ze laat zich overigens nooit op die kennis voorstaan. Want van gewichtigdoenerij houdt ze niet: ook GELUL!

Henrike Jansen

Vage herinnering aan een vage bepaling

De enige werkgroep die ik ooit bij Ariane van Santen heb gelopen, had als thema: de bepaling van gesteldheid. Het was een doctoraalwerkgroep. Wanneer die precies gehouden werd, weet ik niet meer. Het moet eind jaren zeventig geweest zijn. Week in, week uit bogen wij, enthousiaste studenten, ons over de predicatieve toevoeging en de resultatieve werkwoordsbepaling. Wij waren vast van plan om met revolutionaire ideeën op de proppen te komen en ons niets wijs te laten maken door de bestaande vakliteratuur.

Toen ik ongeveer 25 jaar later aan Ariane vroeg of zij zich dat nog herinneren kon, luidde het verbaasde antwoord: 'Nee... heb ik ooit een werkgroep gegeven over de bepaling van gesteldheid?' 'Jazeker', zei ik, 'dat weet ik zeker, want ik was erbij.' Zelfs de uitkomst kon ik haar nog meedelen: na uitvoerige studie waren wij tot de conclusie gekomen dat de bepaling van gesteldheid eigenlijk niet bestond. Tja, ook dat is wetenschap.

Waarom die conclusie ons gerechtvaardigd leek, ben ik eerlijk gezegd totaal vergeten. Het gevolg is wel dat telkens als ik zo'n bepaling tegenkom – en als lezer, tekstschrijver en lexicograaf gebeurt dat nogal vaak – ik onwillekeurig tegen zo'n bepaling zeg: 'Weet je dat jij eigenlijk niet bestaat?' Tja, met dank aan Ariane, wetenschapper, taalkundige. Ik wens je nog vele jaren een bepaald goede gesteldheid toe, Ariane.

Rob Tempelaars

SIEGENBEEKNIEUWS

Internetenquête

Beste Siegenbeekleden,

Wij vragen uw aandacht voor een korte internetenquête over de alumnivereniging. Graag zouden wij in de toekomst op onze ledenvergaderingen en jaarlijkse alumnidagen meer leden willen verwelkomen. Om te weten wat uw wensen zijn, hebben we een kleine enquête opgesteld. We zouden het dan ook zeer op prijs stellen, wanneer u de moeite zou willen nemen om de enquête op onze site in te vullen. Het kost weinig tijd en u maakt er ons – en in de toekomst misschien ook uzelf – erg blij mee!

De enquête is te vinden op de afdeling 'nieuws' van onze website: www.siegenbeek.nl.

Met vriendelijke groet,

het Siegenbeekbestuur

ALUMNIDAG 2009

Het eerste lustrumfeest op 6 juni

Alumnivereniging Siegenbeek werd opgericht op 26 november 2003 en begon in 2004 met haar activiteiten. Dat betekent dat we inmiddels vijf jaar actief zijn. Dat vieren we met een speciale lustrumbijeenkomst op zaterdag 6 juni a.s. Studenten én alumni zijn van harte uitgenodigd deze bijeenkomst bij te wonen, waar zowel jonge onderzoekers als oude rotten centraal zullen staan. In een interview met als titel Inktvis in Europees perspectief zal Korrie Korevaart Cor van Bree onderwerpen over de geschiedenis van de Opleiding Nederlands. Historische anekdotes en kritische geluiden (was vroeger alles beter?) zullen elkaar daarbij afwisselen. Vier promovendi vertellen over hun onderzoek en wetenschappelijke drijfveren en ook wordt op deze

dag voor het eerst de jaarlijkse Siegenbeek Scriptieprijs uitgereikt aan de student(e) die de beste masterscriptie van 2008 schreef. Tevens zal op 6 juni de jaarlijkse ALV plaatsvinden.

Nadere details over het programma zullen t.z.t. worden bekendgemaakt via www.siegenbeek.nl

Datum: 6 juni 2009

Locatie: Lipsiusgebouw (Cleveringaplaats 1, Leiden)

Tijdstip: 12.30 – 16.45 u (borrel na afloop)

Kosten: Gratis voor Siegenbeekleden; € 2,50 voor studenten; € 5,00 voor overige belangstellenden.

Aanmelden: stuur een e-mail naar bestuur@siegenbeek.nl

SIEGENBEEK SCRIPTIEPRIJS

Wie wint de Siegenbeek Scriptieprijs 2008?

Op 6 juni 2009 wordt tijdens de jaarlijkse Siegenbeek alumnidag de winnaar van de eerste Siegenbeek Scriptieprijs bekend gemaakt. De winnaar krijgt een prijs van € 500,- en een schitterende oorkonde voor de beste masterscriptie van het jaar 2008 op het gebied van de Nederlandse taal- en letterkunde of cultuur.

Iedereen die in 2008 zijn of haar master haalde binnen de opleidingen Nederlands of Dutch Studies en een 7,5 of hoger voor zijn/haar scriptie kreeg, kon meedingen. Inmiddels is de inzendingstermijn verstreken en beoordeelt een zeer deskundige jury de inzendingen. Die jury bestaat uit de Siegenbeekleden Jan Bos (boekhistoricus en penningmeester van Siegenbeek), Jos Paardekooper (docent en stadsdichter van Deventer), Kees Thomassen (conservator en marge-drukker) en Marcel Uljee (tekstschrijver en communicatiespecialist). De jury zal vooral letten op toegankelijkheid en overtuigings-

kracht, een verrassende benadering, een vlotte stijl en originaliteit in vorm en inhoud.

De uitslag van de Siegenbeek Scriptieprijs 2008 wordt ook bekendgemaakt op de website van de alumnivereniging, www.siegenbeek.nl. Het juryrapport verschijnt tevens in *Metaal*.

Ook volgend jaar zal Siegenbeek weer een scriptieprijs uitreiken. Wil je meedoen aan de Scriptieprijs 2009? Als je dit jaar afstudeert en een 7,5 of hoger voor je masterscriptie hebt gehaald, dan kan dat. Stuur dan vóór 31 januari 2010 een geprint exemplaar van je scriptie, samen met een elektronische versie op cd-rom naar:

*Siegenbeek, Alumnivereniging voor Leidse Neerlandici
Postbus 9515, 2300 RA Leiden
onder vermelding van 'Siegenbeek Scriptieprijs'*

Dof violet is 't west en paarsig grijs.
Nog wandel 'k door het zwaar betijpte gras,
En hoor naast me op de vaart het fijn gekras
Van schaatsen over 't hol rinkelend ijs:

Ik heb 't gevoel, of 'k op 't bevroren glas
Cirk'lend, zwevend, zwenkend op kunst'ge wijs,
Met 't buigend bovenlichaam daal en rijs:
'T is in mijn rug, of 'k zelf op schaatsen was.

Zoo hoop 'k dat, langs wiens geest mijn verzen glijen,
Alleen, in paren, of in lange rijen,
Schomm'lend op maat en rijm van hollandsch staal,

Dat hij de wind, die mij droeg, zelf hoort waaien,
En 't fijn slieren en 't heerlijk brede zwaaien
Voelt van zijn eigen stemming in mijn taal.

Uit: J.A. dèr Mouw: *Brahman* (1919)

